

ชาวโอรังอัสนี กลุ่มจาโฮ จังหวัดยะลา-นราธิวาส:
การวิจัยสำรวจภาคสนามเบื้องต้น¹
The Orang Asli (Jahai) in Yala and Narathiwat Province:
A Preliminary Field Survey

บัณฑิต ไกรวิจิตร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Bundit Grivijitr

Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University,
Pattani Campus

E-mail: bunditg@gmail.com

ณายิบ อาแวบือซา

นักวิจัยอิสระ

Najib Arwaebuesa

Independent Researcher

E-mail: najib87@gmail.com

วันรับบทความ: 7 มีนาคม 2563 (Received March 7, 2020)

วันแก้ไขบทความ: 15 สิงหาคม 2564 (Revised August 15, 2021)

วันตอบรับบทความ: 13 กันยายน 2564 (Accepted September 13, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้นำเสนอกลุ่มชนโอรังอัสนี กลุ่มย่อยจาโฮ (the Jahai) เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญได้แก่จำนวนประชากร มีทั้งหมด 439 คน มีภูมิศาสตร์ถิ่นที่อยู่อาศัยที่จังหวัดยะลาและนราธิวาส ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา และอุทยานแห่งชาติบางลางซึ่งเชื่อมต่อกับป่าเบอลม (Belum) ประเทศมาเลเซีย มีการจัดกลุ่มองค์กรทางสังคม (social organization) เป็นแบบกลุ่มเครือญาติ (band) ชาวจาโฮไม่มีภาษาเขียนแต่มีศิลปะวาดลายอยู่ในอาวุธและของขวัญ (gift) ที่ผู้ชายทำให้แก่ภรรยา โครงสร้างองค์กรประกอบด้วยครอบครัวและเครือญาติ ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้หญิง

คือผู้จัดการ ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดสามารถติดต่อกับบรรพบุรุษที่อยู่ในโลกต่างมิติได้ ให้คำปรึกษาและข้อแนะนำแก่ผู้นำกลุ่ม สังคมจาโฮไม่มีชนชั้น จัดช่วงชั้นตามวัยของสมาชิก ชาวจาโฮมีความสัมพันธ์กับคนภายนอกที่อยู่ในที่ราบ คือ ชาวมลายูมุสลิมและชาวไทยพุทธ ในลักษณะต่างพึ่งพากันและกัน แต่โดยส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายแต่มีความจำเป็นในเรื่องอาหาร เช่น ข้าว ซึ่งนำมาทดแทนหัวมันในป่าที่กำลังขาดแคลน จึงกลายเป็นเบียดเบียนทางเศรษฐกิจถูกกดขี่ค่าจ้างแรงงานจากปัญหาการทำลายพื้นที่ป่าบริเวณกว้างจากเขื่อนบางลางทำให้พวกเขาต้องปรับโครงสร้างขององค์กร มีการรวมเป็นกลุ่มใหญ่อยู่บนที่สูงประมาณ 800 เมตรจากระดับน้ำทะเล และแตกเป็นกลุ่มย่อย 7-15 คนเพื่อรับจ้างและนำข้าวกลับไปสนับสนุนการยังชีพในกลุ่มใหญ่หลายกลุ่ม ชาวจาโฮมีศานา นับถือบรรพบุรุษที่คล้ายพระเจ้าผู้ให้กำเนิด และมีความเชื่อหลังความตายว่าผู้ตายจะพลิกไปอยู่มิติคู่ขนาน ซึ่งเหมือนกันกับโลกปัจจุบันแต่มีความอุดมสมบูรณ์ไม่เสื่อมตามโลกปัจจุบัน และบรรพบุรุษสามารถพลิกเอาความสมบูรณ์ของธรรมชาติโลกจากคู่ขนานมาฟื้นฟูสภาพป่าโลกปัจจุบันได้ สถานการณ์ชาวจาโฮอยู่ในระดับวิกฤติถูกฉวยใช้ประโยชน์จากบางคนและบางกลุ่ม และวิกฤติจากปัญหาโภชนาการ แต่อย่างไรก็ตามชาวจาโฮยังคงต้องการอาศัยอยู่ในที่แห่งนี้และในประเทศไทย เพราะต้องการความอิสระในการดำรงวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน (nomadic) เพื่อล่าและเก็บหาของป่า (hunter and gatherers) ได้เช่นเดิม ซึ่งแตกต่างจากประเทศมาเลเซียที่ต้องปรับตัวอยู่อาศัยในหมู่บ้านในพื้นที่ราบ

คำสำคัญ นิกริโต กลุ่มจาโฮ, กลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดยะลา-นราธิวาส, ผู้ล่าและเก็บหาของป่าแห่งประเทศไทย

Abstract

This article presents findings from research about the Orang Asli people (also known as the Jahai group)—an ethnic group of 439 people living in Yala and Narathiwat provinces, in the Hala-Bala Wildlife Sanctuary and Bang Lang National Park, which are connected to the Belum forest in Malaysia. The Jahai ethnic group are organized socially into kinship groups. The Jahai people do not have a written language, but they have designs for their weaponry and gifts that men give to their wives. Their organizational structure consists of families and relatives. Men are heads of families, while women are managers. Elderly men and women are the most powerful, able to communicate with their ancestors in different dimensions and provide consultation and advice to group leaders. Jahai society is classless and organized according to the age of the members. Jahai people have mutually dependent relations with outsiders in the plains, namely Malay Muslims and Thai Buddhists. However, today the Jahai are facing economic hardship and wage exploitation due to various factors, including to their lack of official Thai identification and knowledge of the law, and their need for food, such as rice, which replaces their staple of cassava from the forest. Moreover, due to the destruction of the forest resulting from the Bang Lang Dam, they have had to adjust the structure of their organization. There is a large group living at 800 meters above sea level who have split into 7-15 sub-groups to work as wage employees in order to bring rice back to support the subsistence of the larger group. The Jahai people venerate their ancestors and believe that the dead inhabit a parallel dimension which is the same as

the present world but it is abundant. Furthermore they believe that the ancestors can restore the abundance of the current natural world by drawing upon the wealth of nature in the parallel dimension. The health and economic situation of the Jahai is critical. Nevertheless, the Jahai people still want to live as hunter gatherers in Thailand rather than in neighboring Malaysia, as it is in Thailand that they can maintain their independent and nomadic livelihood.

Keyword: Negrito ethnic group (Jahai), ethnic group in Yala and Narathiwat Province, hunter and gatherers of Thailand

บทนำ กรอบแนวคิดทฤษฎี วิธีการศึกษา

บทความนี้มาจากการศึกษาข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นทางชาติพันธุ์ประเทศไทยในพื้นที่ตอนล่าง กลุ่มชน ชาวโอริงอัสลี-จาโฮ จังหวัดยะลาและนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม (social and cultural anthropology) โดยทั่วไป เช่น ศาสนาและระบบวิธีคิดทางความเชื่อเบื้องต้น ประชากร การกระจายตัวในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ระบบโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มชนอื่นโดยรอบ การดำรงชีพ เช่น ที่พักอาศัย ที่ตั้ง เศรษฐกิจ สถานภาพและสถานการณ์ด้านสิทธิความเป็นมนุษย์ ความเป็นพลเมือง และเข้าใจปัญหาโดยรวมของชาวจาโฮว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2561 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2562 จากการค้นคว้าจากเอกสารเบื้องต้นและการทำงานภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ชาวโอริงอัสลี-จาโฮ และผู้ที่อยู่อาศัยใกล้กับพวกเขา ได้แก่ชาวมุสลิมมลายู ชาวจีน และชาวไทยพุทธ ด้วยเวลาการทำงานนอกเหนือจากการค้นคว้าจากเอกสาร ผู้วิจัยมีเวลาเพียง 6 เดือน จึงเป็นเพียงการวิจัยแบบสำรวจเบื้องต้น นอกจากนี้ ข้อมูลการวิจัยทางมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมในระยะเวลานี้ก่อนหน้าที่ยูวียันั้น ไม่เคยมีมาก่อน จึงมีอุปสรรคค่อนข้างมาก

ชาวโอริงอัสลี-จาโฮ อยู่อาศัยกระจายตัวในพื้นที่ป่าบริเวณกว้างในทางภูมิศาสตร์ อุทยานแห่งชาติบางลงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฮาลา-บาลา โดยเกือบทั้งหมดตั้งที่พักอาศัยแบบเร่ร่อน (nomadic)² อย่างมียุทธศาสตร์ และยังคงวิถีชีวิตส่วนใหญ่แบบ ผู้ล่า-เก็บหาของป่า-ค้าขายแลกเปลี่ยนของป่ากับสิ่งยังชีพ (hunter-gatherers-traders) องค์การทางสังคมเป็นลักษณะครอบครัวขยายขนาดใหญ่ ประมาณ 50 – 150 คน และรักษาความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติอื่น ในลักษณะเครือข่ายทางสังคม เพื่อการแต่งงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การช่วยเหลือทางวัฒนธรรม สุขภาพและสังคม ชาวจาโฮมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ (subsistence economy) และแบ่งปันทุกสิ่งที่หาได้กับส่วนรวม (commune) มีการแบ่งปันในกลุ่มที่อยู่อาศัยด้วยกัน มีการใช้แรงงานส่วนรวม ทุกเพศและทุกช่วงวัย ผู้หญิงโอริงอัสลีมีอำนาจ มีเรื่องเล่าปรัมปราที่แสดงถึงสถานะที่สูงส่งของผู้หญิงในครอบครัว ดังนั้นจึงไม่ใช่สังคมชายเป็นใหญ่ (patriarchal society) (Baer, et al. 2006: 13-42) การแบ่งแรงงานทางสังคม แบบร่วมมือโดยที่ไม่มีกฎที่มาจากหลักความเชื่อหรืออุดมการณ์แต่อย่างใด โดยส่วนใหญ่ทั้งสามีและภรรยาทำงานด้วยกัน แต่ผู้หญิงเมื่ออยู่ในที่พักก็จะทำงานในที่พักมากกว่า ส่วนผู้ชายก็จะออกไปล่าสัตว์ในป่า

การวิจัยนี้ถือว่าเป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยาของกลุ่มชนชาวจาโฮเป็นครั้งแรกในประเทศไทย แต่ก็เป็นการสำรวจในเบื้องต้น ในอนาคตควรที่จะมีการศึกษาภาคสนามประมาณ 2 ปี เพื่อที่จะได้ข้อมูลมากกว่านี้และสามารถนำมาวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นต่อไป อุปสรรคสำคัญที่สุดก็คือ พื้นที่ทางกายภาพยากแก่การเข้าถึง มีความเสี่ยงทั้งทางน้ำและทางบกที่ต้องเดินขึ้นเขารวมถึงทีมงานมีความกังวลเรื่องปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ เช่น ผู้แนะนำท้องถิ่นเป็นชาวมลายูในพื้นที่ซึ่งถูกเพ่งเล็งโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และชาวจาโฮก็ไม่เชื่อถือบุคคลอื่นที่มาจากภายนอก ดังนั้นผู้แนะนำพื้นที่จึงมีความสำคัญมาก เมื่อประสบกับปัญหาผู้วิจัยได้วางแผนงานในการเข้าไปอธิบายกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่ อุปสรรคทั้งหมดจึงหมดลง

การจำแนกเชิงชาติพันธุ์และปัญหาทางวิถีมานุษยวิทยา ว่าด้วยการนิยามตนเอง

สำหรับกลุ่มชนที่ไม่เคยมีวิธีคิดในการจำแนกชาติพันธุ์ พวกเขาไม่เข้าใจคำถาม การเรียกชื่อกลุ่มตนเอง หากนักวิจัยต้องการจำแนกทางชาติพันธุ์ (ethnic classification) การเรียกชื่อที่ถูกต้องและมาจากคำเรียกของพวกเขาเอง นั้นเป็นไปได้ ผู้วิจัยขอเสนอเป็นข้อถกเถียงว่า การจำแนกเชิงชาติพันธุ์เป็นวิธีคิดของนักมานุษยวิทยา ที่ในที่สุดแล้วก็ยังถูกกำหนดโดยคนภายนอก ผู้วิจัยค้นพบประเด็นอื่นมากกว่า คือ พวกเขาแน่ชัดว่าตนเองไม่ใช่ “ซาไก” (the Sakai) ชาวซาไกอาจจะมียู่เพียงกลุ่มเดียวในโลกคือชาวโอริงอัสลี - กันซิว กลุ่มชนที่ครั้งหนึ่งหน่วยงานรัฐได้นำมาอาศัยอยู่ใน “หมู่บ้านซาไก” ที่อำเภอธารโต จัตโวห์เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว ชาวจาโฮรู้และเข้าใจว่า ซาไก แปลว่าทาส คนรับใช้ ไม่มีอิสระ เหมือนกลุ่มคนที่อยู่ในหมู่บ้านซาไก ซึ่งปัจจุบันไม่มีชาวซาไกอีกแล้วพวกเขาย้ายไปเป็นพลเมืองในประเทศมาเลเซีย

ชาวจาโฮในพื้นที่วิจัยไม่มีวิธีคิดการจำแนกในเชิงชาติพันธุ์หรือจำแนกในเชิงเชื้อชาติก็ตาม แต่ก็มีกรจำแนกความแตกต่างระหว่างพวกเขาซึ่งเป็นคนอยู่ในป่าเร่ร่อน กับคนอื่นที่อยู่นอกป่า เขารักษาระยะห่างและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับคนนอกป่ามาอย่างช้านาน ส่วนคำที่ถูกเรียกว่านิกริโต (the Nigritos) เซมัง (the Semang) สำหรับชาวจาโฮที่ยะลาและนราธิวาสทั้งหมดไม่เข้าใจ ไม่เคยได้ยินมาก่อน และไม่ชอบคำว่า เงาะป่า-ซาไก ที่คนอื่นใช้เรียกพวกเขาเลย พวกเขามีบรรพบุรุษร่วมกันซึ่งถ่ายทอดมาจากกลุ่มที่อพยพมาจากทวีปแอฟริกา ในช่วงยุคน้ำแข็งสุดท้ายหรือ สมัยไพลสโตซีน (Pleistocene) สอดคล้องกับข้อเสนอของ Charles Higham (2013) อธิบายว่าชาวนิกิริโตอพยพมาจากแอฟริกาเมื่อประมาณ 50,000 ปีมาแล้ว (Higham, 2013: 21; เยาวลักษณ์, 2538) แต่ไม่ได้หมายถึงองค์กรทางชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน แบ่งออกเป็น สามกลุ่มใหญ่ คือ ชาวนิกิริโต (the Negritos) ชาวซีนอย (the Senoi) และโปรโตมาเลย์หรือมาเลเซียดั้งเดิม (the Proto-

Malays) การเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์โอริงอัสลีในประเทศไทยและมาเลเซียค่อนข้างสับสนมาก (Nagata, 2006: 45)

นักวิชาการรุ่นอาณานิคมเรียกชาวโอริงอัสลีหลาย ๆ กลุ่ม ว่า ชาวนิกริต แต่ในความเป็นจริงแล้วในหมู่ชาวนาเลยเรียกชื่อพวกเขาว่า “เซมัง” (the Semang) ในกลุ่มเหล่านี้นอกจากจะมีชาวจาโฮอยู่ด้วยแล้วยังมีกลุ่มชนอื่น เช่น the Batèk De', the Batèk Nòng, the Kensiu, the Kintak, the Lanòh, the Mendriq, the Mintil คำเรียกชาวเซมัง น่าจะน่าจะมาจากคำเดิมในภาษากลางของภาษาอัสเลียน (Central Aslian) คือคำว่า “sema” มีความหมายว่า มนุษย์ (human being) ซึ่งมีบันทึกในช่วงเวลาราว ๆ ศตวรรษที่ 19 พรรณนาถึงลักษณะคนที่ผิวเข้มดำ ผมหยิก อาศัยอยู่ในป่าที่คาบสมุทรมลายูทางด้านตะวันออก นอกจากนั้น การใช้คำศัพท์เรียกกลุ่มชนไม่ชัดเจน ปนกันระหว่าง วัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ไม่ได้แยกความแตกต่างชัดเจน จนจัดเป็นกลุ่มเดียวกันโดยเรียกว่า “เซมัง” แต่โดยทั่วไปชาวนาเลยเรียกว่า “ซาไก” และชาวไทยเรียกว่า “เงาะป่า” การเรียกพวกเขาว่าเป็น ซาไก เกิดขึ้นทั่วไป เช่น ประเทศไทย มาเลเซีย³ และที่อินโดนีเซีย เรียกว่า โอริงซาไก หรือ ชาวซาไก (Porath, 2010: 267)

นักวิชาการบางคนเรียกชาวจาโฮ-เซมัง (the Jahai-Semang) เซมัง หรือ ซาไก ชาวนิกริต (The the Negrito) หรือ นิกริตอยด์ (the Negritoid) แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Evan, [1937] 2012; Rahmann, 1955: 204; Schebesta, 1939: 30) มีบันทึกเก่าแก่แล้วว่าที่ยะลา (ซึ่งเมื่อก่อนนี้อยู่ในรัฐปาตานี แห่งอาณาจักรสยาม คือ Jalor หรือ Jala และ ยะลา) นักสำรวจสมัยนั้นเรียกพวกเขาว่า “ฮามิ” (the Hami) และแปลคำนี้ว่า “คน” (homines) แต่จริง ๆ แล้วหมายถึงคนนอกป่า (Evan, [1937] 2012: 28) บันทึกนี้ทำให้ทราบได้ว่า มีชาวมันนิ (the Maniq) ที่จังหวัดยะลามาก่อน แต่ในปัจจุบันนี้พวกเขาอพยพไปหมดแล้วโดยไม่ทราบสาเหตุ แต่ยังเหลืออยู่ที่จังหวัดพัทลุง สตูล ตรัง และสงขลา Father Paul J. Schebesta⁴ นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมภาษาศาสตร์ได้สัมภาษณ์ในภาคสนาม ท่านได้อธิบายว่า แทบจะไม่มีใครบอกว่าตนเองเป็นชาวเซมังเลย ยกเว้นมีสองคนที่บอกว่าตนเองเป็นเซมัง เพราะ

เขากลายเป็นชาวมาเลเซียแล้วและเลิกเร่ร่อนแบบพวกนิกริโตแล้ว ในศตวรรษที่ 20 นี้เองที่มีการศึกษาและเข้าใจว่า เซมิง หรือเซมา (Sema) มีความหมายว่าอย่างไร บาทหลวง Scebesta พบคำแปล เซมิง ว่า “คนท้องถิ่นไม่ใช่คนต่างแดน” (Scebesta & Blagden, 1926)⁵ หากเป็นเช่นนั้นจริง เซมิงก็ไม่ใช่การจัดประเภททางเชื้อชาติแต่อย่างใดเพราะมีความหมายทางวัฒนธรรมมากกว่า ที่ใช้สำหรับจัดประเภทตนเอง อย่างน้อยกำเนิดของคำนี้ก็มาจากความหมายการแบ่งแยกระหว่าง “คนนอกและคนใน” เมื่อเร็ว ๆ นี้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้มีโครงการสร้างโปรแกรมเครื่องมือสำหรับการแปลภาษาพูดชาวจาโฮเป็นภาษาอังกฤษและภาษาบาฮาซา มลายู (Bshasa Melayu) (Mohtar et al., & Nor, 2021) ในอนาคตอันใกล้การศึกษาภาษาจาโฮอาจจะกลายเป็นเรื่องที่เข้าถึงได้ เกิดการสื่อสารระหว่างชาวจาโฮกับคนอื่นได้ไม่ยาก

จากการศึกษาทางกรรมพันธุ์เพื่อหาสายพันธุ์บริสุทธิ์ของชนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในหมู่เกาะทวีปออสเตรเลียและแผ่นดินใหญ่คาบสมุทรมลายาโดย John M. Cooper (1940) โดยการเปรียบเทียบสรีระร่างกาย (somatological) เขาพบว่า ประการแรกไม่มีเชื้อสายที่บริสุทธิ์ที่จะเปรียบเทียบได้ ทุกกลุ่มมีคนอื่นเข้ามาผสม ประการที่สองวัฒนธรรมก็เช่นกัน มีวัฒนธรรมจากแหล่งวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสม แต่ทั้งสามกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมร่วมกันในอดีตอย่างแน่นนอนซึ่งถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ (Cooper, 1940: 29-30)

การศึกษาทางด้านพันธุกรรมเป็นข้อตัดสินที่ว่าใครคือผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนชนกลุ่มอื่น จากการศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มยีนไมโทคอนเดรีย (mitochondrial (mt) DNA) ของ ชาวมันนิ (the Maniq) และมลาบรี (the Mlabri) ซึ่งทั้งสองเป็นกลุ่มชนเร่ร่อน ลำและเก็บหาของป่า (nomadic hunter-gatherer) ในประเทศไทย ว่าใครคือชนดั้งเดิม (indigenous) ที่เก่าแก่ที่สุดของภูมิภาคนี้ ผลการศึกษาพบว่า ชาวมันนิเก่าแก่กว่า และมีความใกล้ชิดเป็นเครือญาติกับชนพื้นเมืองอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Kutanan et al., 2018: 1) และทำให้ทราบว่ามีการกระจายตัวกลุ่มโอรังอัสนีในหลายประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Scholes et al., 2011) จาก

การศึกษาที่อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง พบว่ามีความใกล้ชิดทางกรรมพันธุ์กับคนไทยภาคใต้อีกด้วย อันเนื่องมาจากการอพยพยีน (gene migration) เพราะมีการแต่งงานข้ามกลุ่ม (เยาวลักษณ์, 2538) ทั้งนิกริโตหรือนิกริตอยด์ ก็ตามเป็นการจัดประเภทโดยใช้เชื้อชาติโดยผู้ปกครองอาณานิคมทั้งสิ้น (Müller, 2017) ที่ยังคงตกค้างมาจนถึงปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาที่ใช้แนวคิดนี้มีเป็นจำนวนมากสำหรับการศึกษาชาวโอรังอัสนี่ ได้แก่ Walter William Skeat and Charles Otto Blagden ผลงานชื่อ “*Pagan Races of the Malay Peninsula*” (1906) ซึ่งชาวสยามและมาเลย์ในอดีตก็ใช้ความรู้ตามลัทธิอาณานิคม ยังเป็นการเสริมตอกย้ำว่าตนเองฝึกฝนในความรู้แบบลัทธิอาณานิคม และเสริมการกดขี่ชนพื้นเมืองดั้งเดิมจริง ๆ (Manickam, 2016; Müller, 2017; Schebesta & Chambers, 1973) จึงอธิบายได้ว่าเป็นการกดขี่เยี่ยงอาณานิคมภายใน

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันก็เช่นกันที่กดขี่ให้ชนพื้นเมืองตัวจริงกลายเป็นผู้รับใช้หรือเป็นทาส ซึ่งตีตราไว้ด้วยความรู้ในการเรียกว่าเป็นซาไก ส่วนชาวมาเลเซียใช้คำว่า โอรังอัสนี่เพื่อจัดความสำคัญระหว่างชนกลุ่มที่มีอำนาจและเป็นกลุ่มหลักของประเทศ (Manickam, 2014: 81) เบียดขับชาวโอรังอัสนี่ให้เป็นชนชายขอบ และยอมรับการเรียกชาวเขม้งด้วยความรู้อาณานิคม ทำให้ชาวเขม้งซึ่งหมายถึง ‘คนนอกกลุ่ม’ กลายเป็น “ชาวนิกริโต”

คำว่า “นิโกร” (the Nigro) ถูกใช้ทั่วไปตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 โดยนักปกครองอาณานิคมใช้เรียกชนกลุ่มหนึ่งที่อัฟริกา และสร้างความรู้มานุษยวิทยา ภายภาพในการจำแนกชาวนิกริโตออกจากชนกลุ่มอื่น ถึงแม้ปัจจุบันหลังได้รับเอกราชของประเทศมาเลเซีย ก็มีลักษณะบ้ายเบี่ยงที่จะใช้คำนี้อย่างเป็นทางการ แต่ก็สังเกตได้จากการค้นเอกสารที่เป็นทางการก็ยังมิให้เห็น ส่วนนักวิชาการในประเทศไทยก็ใช้โดยไม่มีการวิจารณ์ซึ่งนิโกรเป็นคำอ้างอิงทั่วไปถึงทาส ผู้มีสีผิวเข้มกว่าชาวยุโรป อยู่ที่อัฟริกาตอนใต้แถวทะเลทรายซาฮารา คำเรียกนิโกรมาจากคำเดิมในภาษาลาติน คือ “niger” หมายความว่า “ดำ” ชาวสเปนและโปรตุเกสได้ออกเสียงเพี้ยนมาเป็นคำว่า เนโกรหรือเนกรา (Negro/Negra) ต่อเนื่องมาจนถึงปี 1440 ชาวโปรตุเกสได้นำชาวอัฟริกามาใช้เป็นแรงงานทาส

คำว่า เนโกรหรือเนกรา ก็เปลี่ยนความหมายไป จากความดำของสีผิวกลายเป็น หมายถึง คนที่เป็น “ทาส” จากนั้นก็มีการส่งแรงงานทาสไปขายทั่วโลกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 16 และชาวสเปนได้ใช้คำว่า “นิกริโต” หมายถึงชาวอัฟริกันตัวเล็กเป็นการทั่วไปเพื่อเจาะจงให้แตกต่างจากนิกริร่างกายทั่วไป (Manickam, 2014; Manickam, 2015, 2016)

คำว่านิกร หรือ นิกริโต จึงเป็นคำหยาบคายเช่นเดียวกับคำว่า เงาะ ป่า-ซาไก แวก แจ็ก ใฮ้มีด อีเผือก นังม้งคุด ที่นำคำเหล่านี้มาใช้ลดทอนความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่เราถือคติ การเขียนงานวิชาการจึงไม่ควรใช้เชื้อชาติตามรอยอาณานิคมผู้ซึ่งรุกรานคนอื่น และใช้ทัศนคติของตนเองเหยียดชนชาติอื่นแบบ “บูรพาทัศน์” (Orientalism) ดังที่ Edward W. Said (1979) รื้อโครงสร้างวาทกรรมสิ่งสร้างตะวันออกโดยนักอาณานิคมตะวันตก การใช้คำว่า นิกริโตในทางวิชาการไม่มีความเป็นกลางทางวิชาการหรือทางทฤษฎีเชื้อชาติแต่อย่างใดเลย ไม่ใช่คำที่ไม่มีทัศนคติเหยียดเชื้อชาติอื่นอยู่เบื้องหลัง ไม่รู้ความหมาย ไม่ใช่เป็นคำจากภาษาที่ตายแล้วและยังแฉกที่พวยพุ่งในปัจจุบัน ผู้คนที่ถูกเรียกด้วยถ้อยคำเหล่านี้เมื่อได้ยินก็ยังรู้สึกแสบแสบดังนั้นนักวิชาการควรที่จะต้องระมัดระวังว่าจะไม่เป็นการตอกย้ำการกดขี่ความเป็นมนุษย์ในปัจจุบัน

เอกสารทางวิชาการเก่าแก่ในศตวรรษที่ 19-20 อธิบายอย่างสับสนสลับไปมาอยู่ตลอดเวลา ว่าจะเป็นการเรียกชื่อหรือภาษาถิ่นแน่หรือเรียกในเชิงจัดประเภทเชื้อชาติถิ่นแน่ เช่น เรียกภาษาสำเนียงซาไก ภาษาสำเนียงนิกริโต เช่นเรียกนิกริโตในเชิง ภาษาเชิงชาติพันธุ์ (ethnolinguistic) บางครั้งก็เรียกในเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย (Evan, [1937] 2012: 26; Headland, 1996: 210-211) และบางครั้งก็สับสนกับการเรียกนิกริโตและซาไก ตกลงว่าจะใช้ชื่อไหนกันแน่ นอกจากนี้ก็มีภาษาถิ่นอีกสำหรับเรียกชื่อ เช่น ที่เมืองกรีก (Grik) มาเลเซีย คนที่นั่นเรียกจาโฮว่า ชาวซาบูบ (the Sabubn) แปลว่า “คนดำ” ดังนั้นคำเรียกชื่อที่มาจากคนอื่นเรียกพวกเขาจึงมีความหลากหลายมาก

ครั้งแรกที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามก็ได้รับรู้ว่าในเชิงประจักษ์ว่า ชาว ยะลาและนราธิวาสที่ใกล้ชิดกับพวกเขาเรียกพวกเขาในเชิงแนะนำว่าโอรังอัสลี แต่สำหรับชาวมาเลเซียคำนี้ดูจะหมายถึง ล้าหลัง ด้อยพัฒนา โบราณดั้งเดิม (primitiveness) เพราะเป็นคำที่จำแนกแยกชนกลุ่มหนึ่งออกไปจากกลุ่มชนหลักในประเทศ ทั้งที่จริง ๆ แล้ว ถึงแม้ความหมายตามภาษาแล้วจะดีมากก็ตาม การเขียนถึงกลุ่มชนที่มีมีความแตกต่างและหลากหลายนั้น การเขียนถึงก็สมควรวางกรอบแนวคิดให้พวกเขาพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่พวกเขาจะมีความสัมพันธ์กับว่าทกกรมการพัฒนาของรัฐได้ (Carey, 1976; Porath, 2010: 267) ทำให้เขามีที่ยืนในสังคมและโดยไม่ถูกเหมารวมว่าเป็น โอรังอัสลีเหมือนกับคนอื่น เช่นเดียวกันกับประเทศไทยที่ไม่ควรเรียกทุกชาติพันธุ์ว่า “ชาวเขา”⁶ กรมโอรังอัสลีมาเลเซียแบ่งชื่อเรียกของตนเองไว้ทั้งหมด 6 กลุ่ม ที่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน เช่น “the Meni” อยู่ทิศตะวันตกของมาเลเซีย the Batek อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของมาเลเซีย ทั้งสองกลุ่มชนนี้ เคิร์ค เอ็นดิคอตต์ Kirk Endicott (1996) แปลว่า “พวกเราเป็นพวกมนุษย์” ทิศตะวันออกของรัฐเคดาห์ และภาคใต้ของประเทศไทย จังหวัดยะลา คือ กลุ่ม the Kensiu กลุ่ม the Kintak ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของรัฐเปรัก ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐ และตะวันตกเฉียงเหนือของรัฐกลันตัน กลุ่ม the Lanoh อยู่ตะวันตกเฉียงเหนือ ของรัฐเปรัก พื้นที่อยู่อาศัยเกือบทั้งหมดอยู่อาศัยในป่าที่ราบและเชิงเขา มีเพียงจาโฮเท่านั้นที่อยู่อาศัยในป่าที่สูง ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คือ 3°55' และ 7°30' N and between 99°50' and 102°45' E. (Endicott, 1996: 233)

ผู้ปกครองอาณานิคมได้บันทึกไว้ในเอกสาร เรียกพวกเขาว่าซาไก นอกจากจะมีความหมายว่า ทาส สำหรับบางคนที่เป็นชาวมลายูมุสลิมในมาเลเซียและบางส่วนของประเทศไทย ทั้งไทยยังนิยามว่าพวกเขาเป็นคนไม่มีศาสนาและนับถือผี (the Pagan) ถึงแม้ภายหลังจะเรียกว่าคนดั้งเดิมหรือโอรังอัสลี แต่คนมาเลเซียเข้าใจไปแล้วว่าโอรังอัสลีคือคนที่นับถือผี เป็นเชื้อชาติที่นับถือผี (pagan races) มาจากความเชื่อพื้นฐานว่าคนไม่มีศาสนา

นับถือผีคือคนล้าหลังแตกต่างจากคนมลายูและคนอื่นที่รวยกว่า เจริญกว่า และฉลาดกว่า (Carey, 1974: 3-4)

ผู้ปกครองอาณานิคมอังกฤษได้ยกเลิกการค้านำเข้าชาวเซมิงมาบังคับเป็นทาสตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 โดยออกนโยบายปกป้องโอริงอัสลี และจัดตั้งกรมชนพื้นเมืองดั้งเดิมขึ้นในปี 1954 โอริงอัสลีในประเทศมาเลเซียมีสิทธิในการเลือกตั้งและได้รับสถานะให้เป็น “ภูมิบุตรา” หรือ บุตรแห่งแผ่นดิน (Bumiputras or sons of soil) การที่พวกเขามีสถานะที่ถูกกีดกันจึงเปิดทางให้พรรคคอมมิวนิสต์มาลายาเข้าไปสร้างความหวังและดึงเข้าร่วมลุกขึ้นสู้ ในระหว่างปี 1948-1960 (Carey, 1976: 3; Endicott, 1996: 234; Ibrahim, 2000: 100; Nicholas, 2002: 120) ในภายหลังจากรัฐบาลมาเลเซียแยกโอริงอัสลีออกจากการนำของพรรคคอมมิวนิสต์มาลายาได้สำเร็จ จึงได้มีนโยบายพัฒนาสนับสนุนชาวโอริงอัสลี แต่ก็มี ความตึงเครียดเพราะรัฐบาลเองก็กดดันพวกเขามาโดยตลอด (Endicott, 1996: 234) ต่อมาในปี 1977 ได้มีการสร้างเขื่อนจึงมีการอพยพคนจำนวนมากจัดตั้งหมู่บ้านใหม่ แต่รัฐบาลมาเลเซียก็สนับสนุนการใช้ความรู้สมัยใหม่และใช้ความรู้ของชาวโอริงอัสลีในการจัดการป่า เช่น สนับสนุนชาวโอริงอัสลีที่ยังคงเลือกดำรงอยู่แบบเร่ร่อน และสนับสนุนให้เปลี่ยนมาทำการเกษตรอุตสาหกรรม รัฐบาลสร้างความรู้สึกรักให้โอริงอัสลีเป็นส่วนหนึ่งกับป่าเบอหลุม สนใจการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และการสนใจศึกษาชีวิตป่า อีกด้วย (Zen et al., 2021)

ชาวโอริงอัสลีในประเทศไทยและมาเลเซียมีความสัมพันธ์กับคนที่อยู่นอกป่า คือมีการติดต่อกันเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการค้าของป่า และต่างฝ่ายต่างก็รักษาระยะห่างระหว่างกันมาอย่างยาวนาน ที่ประเทศมาเลเซียมีทั้งชาวมลายูและพ่อค้าชาวจีนที่ติดต่อทำการค้ากับชาวโอริงอัสลี (Andaya, 2008: 202-203) และประสบการณ์จากการถูกรังแกทำโดยโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ ก็เป็นประสบการณ์ร่วมระหว่างชาวโอริงอัสลีมาเลเซียและชาวจาโฮในประเทศไทย (Endicott, 1996: 234)

นักวิชาการจำนวนมากได้รับอิทธิพลนักมานุษยวิทยากายภาพ ที่รับเอาทฤษฎีวิวัฒนาการและตีความลัทธิดาร์วินมาใช้เป็นความเชื่อฝังหัวว่าเชื้อชาติล้าหลังจะสูญพันธุ์⁷ (Manickam, 2016: 81; Turnbull, 2008) ท่ามกลางความไม่ใส่ใจและขาดแคลนการเข้าใจประเด็นการเรียกชื่อชาติพันธุ์ที่ทำให้เกียรติ ก็มีบ้างที่เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง เช่น Helmut Lukas (Kricheff & Lukas, 2015; Lukas, 2001) สำหรับประเทศไทย การนำเชื้อชาติมาใช้อธิบายทางวิชาการ คือ ความล้าหลังทางวิชาการและยังเป็นการตอกย้ำเสริมความเชื่อฝังหัวว่าตนเองเหนือกว่านั่นเอง ธงชัย วินิจจะกูล (2560) ให้ความเข้าใจย้อนกลับไปสู่อดีตการสร้างชาติแปลงไทย ซึ่งในขณะนั้น คือ สยาม ใช้ความรู้ที่รับมาจากตะวันตกแปลงบุรพาทศน์ หรือทัศนะของชาวตะวันตกที่นิยามว่าสยามป่าเถื่อนมากลายเป็นเป้าหมายสำหรับชำระล้างความป่าเถื่อนให้กลายเป็นศิวิไลซ์ ทำให้ประเทศไทยวันนี้ได้เห็นสยามชัดเจนขึ้นมาจากมรดกทางปัญญาที่ทำให้ตัวเองให้สูงขึ้นโดยเบียดขับ “คนอื่นซึ่งคนป่าเถื่อน” แล้วคนอื่นซึ่งป่าเถื่อนนั้นได้กลับมาสร้างความเป็นสยามให้แก่ประเทศไทยในวันนี้ (ธงชัย, 2560: 16) ส่วน Mary Louise Pratt (1992) อธิบายว่าการใช้ทฤษฎีวิชากรรมนั้นมีความซับซ้อนมาก เพราะมีการหลอมรวมกันระหว่างสื่อ เช่น หนังสือ และอำนาจอาณานิคม วรรณกรรมเป็นพื้นที่เขตติดต่อทางสังคมที่นำมาบรรจบกันโดยมีการปะทะและต่อสู้ มีการครอบงำและการถูกครอบงำ แต่ชัยชนะเกิดขึ้นในฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า (Pratt, 1992: 4)

ธงชัย วินิจจะกูล ใช้ตัวอย่างคลี่คลายข้อเสนอจากกรณีการชุบเลี้ยงคนจีน คนป่า หรือ มัณนิ ที่คนไทยภาคกลางเรียกพวกเขาว่า “เงาะป่า” เพื่อสร้างความชอบธรรมให้อำนาจปกครองต่อประชาชนทุกที่และที่ห่างไกล (ธงชัย, 2560: 9) ทัศนบุพาทศน์ถูกถ่ายทอดเข้าสู่ระบบการศึกษาทั่วประเทศโดยหาว่ารู้ไม่ว่า ความรู้และทัศนคตินี้ ทำให้ชาวสยามและประเทศไทยตกเป็นอาณานิคมทางปัญญาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และยังมีคนจำนวนมากที่ไม่รู้ตัวว่ามีวิธีคิดแบบอาณานิคมภายใน

เห็นได้ชัดในวันนี้ได้คลี่คลายแล้ว ก่อนหน้าปี 1960 ไม่มี “ชาวโอรังอัสลี” อยู่เลย โอรังอัสลีคือคำที่ถูกบัญญัติขึ้นมาใหม่ ในขณะนั้นมีประชากร

0.7 % ของประเทศ และที่มากกว่านั้นยังไม่มีใครตระหนักในชื่อคำเรียกสามัญแทนชาติพันธุ์ของตนเองว่าควรเรียกว่าพวกเขาคือใคร ชาติพันธุ์อะไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร โดยนัยนี้ หากผู้เขียนจะนำมาใช้ในการอธิบายชาวจาโฮที่ยะลาและนราธิวาส ก็คือ พวกเขายังไม่ได้ได้รับความคิดชาติพันธุ์เข้ามาสู่สำนึกในเชิงกลุ่มว่าตนเองมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร สำนึกที่พวกเขาก่อตัวขึ้นมาเป็นระบบน่าจะเป็นเรื่องเครือญาติและการใช้ภาษาร่วมกัน สำหรับประเทศมาเลเซียชนพื้นเมืองนั้นตอบรับการมีชื่อเรียกชาติพันธุ์เฉพาะ อันเนื่องด้วยพวกเขาต้องการสร้างความสำคัญในการต่อรองทางการเมือง (Means, 1985: 637; Nicholas, 2002: 119) แตกต่างจากประเทศไทย ที่ไอร์ังฮัสตีถูกกอดอยู่ในป้ายชื่อ “ซาไก” และไม่มีอำนาจทางการเมืองที่จะต่อรองโดยใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเท่าเทียมในประเทศไทยได้ ผู้วิจัยจะใช้การเรียกชื่อไอร์ังฮัสตี กลุ่มย่อย จาโฮ ในเขตจังหวัดยะลาและนราธิวาสเป็นไปตามการเรียกชื่อทางการของประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีกลุ่มชนผู้ใช้ศาสนาและมีวัฒนธรรมเดียวกัน

John H. Brandt ได้เขียนบทความ ชื่อ “The Negrito of Peninsular Thailand” (Brandt, 1961) จากบันทึกพ่อค้าจีนและอินเดีย⁸ พบว่าชาวจาโฮเคยมีกองกำลังและเข้าร่วมรบกับพระราชินีของอาณาจักรปัตตานี ในการทำสงครามกับรัฐทางมาเลเซีย ในบันทึกเขียนถึงความน่ากลัวน่าเกรงขามในการใช้อาวุธ คือ การเป่าลูกดอกอาบยาพิษด้วยไม้ซาง และการค้าทาสน่าจะเก่าแก่มากกว่า 600 ปี Brandt เชื่อว่าพวกเขาเหล่านั้นได้กระจายตัวอยู่ จีน กัมพูชา แต่ได้ผสมกลมกลืนกลายเป็นชนพื้นเมืองของแต่ละที่ไปแล้ว

จากที่ผู้เขียนได้ลำดับเรื่องราวมาถึงตรงนี้เพื่อเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมชาติพันธุ์ในพันธประเทศมาเลเซีย ประเทศไทย และนำมาปรับอีกครั้งจากข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และประเมินสถานการณ์ในปัจจุบันต่อไอร์ังฮัสตีภาคใต้ของประเทศไทยได้ พบว่าอยู่ในสภาวะกดดันมาก ด้วยจำนวนประชากรที่มีอยู่น้อยมาก มีความเปราะบางและเหมือนเป็นคนนอกคนต่างถิ่นในบ้านเกิดตนเองริมป่า ในประเทศไทย

พวกเขาถูกเรียกว่าชาไกกระจายอยู่ใน 5 จังหวัด สำหรับกลุ่มที่อยู่ใกล้กับมาเลเซียพวกเขายังคงมีการเชื่อมต่อกันทางเครือญาติ วัฒนธรรมและภาษา แต่จากการที่ทั้งสองประเทศมีนโยบายต่อชาวโอรังอัสลีที่แตกต่างกันมาก Hamilton ได้อธิบายและแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในประเทศมาเลเซียจะหลุดสภาพจากการเป็นประเทศในอาณานิคมแล้วก็ตามกลับไม่มีผลอย่างใด ส่วนประเทศไทยก็ขาดความตระหนักในเรื่องชนพื้นเมืองดั้งเดิม นั่นเป็นเพราะประเทศไทยเป็นผู้ปกครองประเทศตนเองให้เป็นอาณานิคมนั่นเอง (Hamilton, 2002: 78-79)

การเปลี่ยนแปลงคือการอยู่รอดของผู้ล่า-ผู้เก็บหาของป่า-นักแลกเปลี่ยน

Charles Higham (2013) อธิบายว่าผู้ล่า-เก็บหาของป่า (Hunter-gatherers) สมัยใหม่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ย้ายมาจากทวีปแอฟริกาอย่างน้อยก็ประมาณ 50,000 ปี เมื่อมีพัฒนาการสังคมเกษตรกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เกิดการผสมกลมกลืนจนกระทั่งชุมชนในที่ราบได้สูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดิมไป ซึ่งวิถีชีวิตที่ยังคงเป็นผู้ล่าและเก็บหาของป่ายังคงเหลืออยู่ที่ คาบสมุทรมลายู คาบสมุทรมลายูและไทย และหมู่เกาะอันดามัน สำหรับบทความวิจัยนี้ศึกษาชาวจาโฮซึ่งเป็นกลุ่มชนเร่ร่อนล่าสัตว์และเก็บหาของป่าและทำการค้าโดยการแลกเปลี่ยนของป่า (Hunter-gatherers-trader) (Andaya, 2008: 202-203; Nagata, 2006b; Stearman, 2000: 234) สาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรมมีวิธีการศึกษารูปแบบวิถีชีวิต การตั้งสถานที่พัก ที่อยู่อาศัยในหมู่ผู้ล่าและเก็บหาของป่ามาอย่างยาวนาน รวมถึงการเร่ร่อนในพื้นที่ป่าที่มีคุณภาพต่ำอาหารน้อย (Bigelow, 1972; Cunningham, Worthington, Venkataramana, & Wrangham, 2019; Lee et al., 1968; Marlowe, 2005; Porter & Marlowe, 2007: 59) การอยู่รอดมาได้เพราะมีการปรับตัว (adaptation) แก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมต่อข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อม มีการจัดแบ่งการใช้แรงงานทางสังคมกับทุกเพศ ช่วงวัย การเร่ร่อนเป็นไปตามเงื่อนไขที่หลากหลาย เช่น

การย้ายตามความชุกชุมของแหล่งอาหาร การย้ายตามฤดูกาล การย้ายตามแหล่งที่รับจ้างเป็นแรงงาน และการย้ายเพื่อปลีกตัวจากการรุกรานของคนที่ราบ (Kutanan et al., 2018: 1)

วิธีคิดในเชิงเศรษฐกิจของผู้ล่าและเก็บหาของป่าแตกต่างจากคนในโลกภายนอกอย่างมาก คนภายนอกคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจจากพื้นฐานเหตุผลว่าปัจเจกจะต้องแสวงหาผลประโยชน์สูงสุด แนวทางการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดมานุษยวิทยานิเวศน์โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้ล่าและเก็บหาของป่า ว่าพวกเขาจะไม่ได้คิดในเชิงเศรษฐกิจที่มีรูปแบบทางการ ซึ่ง Tim Ingold (1996) อธิบายว่ามีการปรับกิจกรรมที่สามารถปรับความเหมาะสมซึ่งกันและกัน ระหว่างความต้องการของตนเองและสิ่งแวดล้อม เมื่อเขาใช้ธรรมชาติแล้วและต้องการให้ธรรมชาติกลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิมและพวกเขา ก็จะกลับมาล่าและเก็บหาของป่าได้ต่อไป ดังนั้นยุทธศาสตร์ของพวกเขา จึงวางอยู่ที่เงื่อนไขของนิเวศน์ ซึ่งนิเวศน์ก็เป็นสิ่งที่เข้ามาจำกัดและกระตุ้นให้พวกเขามีกระบวนการวิวัฒน์ตนเองต่อสถานการณ์ หรือเวลา และนิเวศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป (Ingold, 1996: 26-28; Winterhalder, 1981, 2001)

การสร้างเขื่อนในมาเลเซียปี 1977 ชาวโอรังอัสนีปรับตัวล่าสัตว์และเก็บหาของป่าลดลงพึ่งพาภายนอกมากขึ้น บางกลุ่มก็ยังอยู่อาศัยแบบเร่ร่อนผสมกับอยู่ในหมู่บ้านริมป่าที่รัฐจัดตั้งเพื่อทำงานในช่วงเวลาสั้น ๆ เจ้าหน้าที่อนุรักษ์ให้การยอมรับความรู้ชาวจาโฮเพื่อให้พวกเขามีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับอุทยานฯ (Endicott, 1996: 234; Zen et al., 2021) สำหรับประเทศไทย เขื่อนบางลางสร้างเสร็จและเริ่มกักน้ำเมื่อปี 2524 (ค.ศ. 1981)⁹ พบว่าถึงแม้ชาวจาโฮจะปรับตัวอย่างมากกับการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ แต่ก็ยังมีเพียงกลุ่มเดียวที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการเร่ร่อนตลอดเวลามาสนใจปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเร่ร่อนบางเวลา และก็เป็นเพียงระยะเริ่มต้นเท่านั้น ยังคงต้องติดตามในอนาคตว่าจะเกิดการปรับตัวอย่างไร การเร่ร่อนสลับกับการรับจ้างทำงานสวนและนำของป่ามาแลกกับอาหาร

นักมานุษยวิทยาได้ศึกษาการเลือกที่ตั้งเร่ร่อนในพื้นที่ขาดแคลนอาหารมานานแล้ว ความขาดแคลนถึงแม้จะเป็นสถานการณ์ที่ยากสำหรับ

การใช้ชีวิต แต่มนุษย์สมัยโบราณล้วนผ่านประสบการณ์และเอาตัวรอดมาได้ การปรับตัวและสร้างการดำรงอยู่ในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึง ความพอเพียง ของอาหารที่จำเป็นสำหรับพลังงานที่แต่ละคนต้องการในแต่ละวัน รวมถึง พวกเขาสร้างเส้นทางสัญจรในแต่ละฤดูกาลอย่างไร ซึ่งหากศึกษาเส้นทางและ ที่ตั้งการเร่ร่อน ก็จะเข้าใจได้ว่าที่ไหนเป็นแหล่งหาอาหาร การมีที่พักแบบเร่ร่อน เป็นทั้งกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดและเป็นยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพซึ่งต้อง พึ่งพาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถสร้างผลผลิตได้ดี (Cunningham et al., 2019: 584-585) แต่จากการสร้างเขื่อนได้สร้างผลกระทบต่อทรัพยากร ป่าไม้ในท้องถิ่น และเนื่องจากพวกเขามีความขาดแคลนอาหารจึงทำให้ชาว โอริงอัสติถูกฉกฉวยใช้ประโยชน์จากคนภายนอก (Gomes, 2007: 115) ทั้ง ประเทศมาเลเซียและประเทศไทย ชาวจาโฮถูกฉกฉวยประโยชน์จากรัฐและ คนในที่ราบ เช่น การช่วงชิงพื้นที่ป่าที่พวกเขาอยู่อาศัยมาผลิตแรงงานและ น้ำเพื่อชลประทานสำหรับเมือง การฉกฉวยใช้ประโยชน์จากการแปลงมนุษย์ให้ กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว การใช้แรงงานราคาถูกกว่ามาตรฐานแรงงาน ของประเทศ สิ่งเหล่านี้พอจะบอกได้ว่าทั้งสองประเทศประสบเหมือนกัน

Amos Rapoport (2002) เชื่อว่าที่อยู่อาศัยของชนเร่ร่อนจะต้อง เป็นพื้นที่ในสภาพแวดล้อมที่มีอาหาร งานวิจัยก็ตรวจพบในข้อเสนอนี้เช่นกัน ชาวจาโฮอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงที่มีอาหาร ในพื้นที่คล้ายเกาะที่มีน้ำท่วม และในที่ ที่มีการจ้างงานและชดริมป่าเพื่อหาอาหารง่าย แต่ทั้งหมดยังมีการเร่ร่อน เช่น หมุนเวียนเร่ร่อนทางเรือ (boat nomads) เร่ร่อนตามแหล่งอาหาร (wandering by food sources) เร่ร่อนตามแหล่งที่มีงานทำ (nomads by job) การที่จะดำรงอยู่ได้ผู้เร่ร่อนก็ต้องดัดแปลงธรรมชาติให้เหมาะสมสำหรับ สร้างที่อยู่อาศัย การปรับธรรมชาติเพื่อที่จะอยู่รอดได้กระตุ้นให้เกิดการปรับ เปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิต จนเกิดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมอีกครั้งหนึ่ง การ สร้างสิ่งแวดล้อมเพื่ออยู่อาศัยก็เป็นการจัดระบบในทางพฤติกรรม เช่นจัด ระบบการใช้พื้นที่ว่างในที่อยู่อาศัย (space) และที่ว่างที่เกิดเป็นระบบก็เข้า มาปรับบุคลิกพฤติกรรม จนเกิดการจัดเป็นระบบองค์กรสังคม และสังคมก็ เข้ามาควบคุมสมาชิกอีกทอดหนึ่ง ปัจเจกและกลุ่มถูกระบบที่อยู่อาศัยควบคุม

เพราะทุกคนต้องมีกิจกรรมในที่พักในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย หากพิจารณาจากภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ที่อยู่อาศัยของพวกเขาเป็นเพียงประตูที่พวกเขา กำลังจะออกไปมีกิจกรรม ดังนั้นเมื่อพวกเขาเร่ร่อนไปที่อื่น สถานที่เดิมก็ไม่ใช่ สิ่งสำคัญในการขัดเกลาความเป็นอัตตวิสัยที่สำคัญอีกต่อไป สถานที่เร่ร่อนใหม่ ก็จะเข้ามาสู่ระบบการจัดการและถูกจัดการต่อไป (Rapoport, 2002: 461-462) โดยองค์กรทางสังคมซึ่งก็คือครอบครัวขยายขนาดใหญ่ ผู้วิจัยคิดว่าการออกแบบคติทฤษฎีที่นำมาใช้นี้มีความสอดคล้องกับการวิจัยภาคสนามมาก เห็นความสอดคล้องที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่ออธิบายสร้างความเข้าใจทาง วิชาการได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยสนใจเรื่องเพศและการแบ่งหน้าที่การทำงานในสังคม ของกลุ่มขนาดเล็ก มีลักษณะบ่งชี้ 4 ประการ คือ หนึ่ง พวกเขาไม่ค่อยผลิต อาหารจากการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ปศุสัตว์ พวกเขาหาอาหารจากสิ่งที่ หาได้และใช้เครื่องมือที่ไม่มากแต่ใช้ประโยชน์ได้ดี สอง พวกเขาแบ่งอาหารกัน ในชีวิตประจำวัน สาม การมีช่วงชั้นทางสังคมต่ำมีความเท่าเทียมกันทางสังคมสูง ข้อสุดท้ายมีการแบ่งแรงงานทางสังคม โดยส่วนใหญ่ผู้ชายล่าสัตว์ ผู้หญิงเก็บ หาของป่า โดยเฉพาะสังคมผู้ล่าและเก็บหาของป่า สังคมผู้หาอาหารภายนอก บ้าน (foragers) จะเป็นสังคมที่มีความเท่าเทียมกันค่อนข้างสูง (egalitarian society) ในทางทฤษฎีด้านพฤติกรรมมนุษย์โดยทั่วไป นอกจากนี้สังคมที่มีความเท่าเทียมกันจะมีลักษณะหนุนเสริมซึ่งกันและกันในการแสดงบทบาท ทางสังคม ไม่ใช่การแข่งขันกันระหว่างเพศชายหรือเพศหญิง (Hayden et al., 1986; Sutton & Anderson, 2010: 134; von Rueden et al, 2018; Winterhalder, 2001: 13) สังคมที่มีความเรียบง่ายมีความเท่าเทียมกัน สามารถปรับตัวได้ง่ายเมื่อได้รับแรงกดดันจากโลกภายนอก พวกเขาสามารถ ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์และเก็บหาของป่าได้

การเท่าเทียมกันอาจจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างนิเวศน์และมาตรฐานทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้หญิงเปลี่ยนแปลงบทบาทได้ เช่น การตัดสินใจในทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการเรียกร้องของผู้หญิง

ซึ่งเป็นผู้บริหารจัดการในชุมชน ดูแลเด็ก ผู้ป่วยและผู้สูงอายุ ซึ่งผู้ชายเป็นผู้ตอบสนองต่อการเรียกร้องในกลุ่มผู้หาอาหารนอกบ้านซึ่งเป็นระบบการแบ่งปันทางเศรษฐกิจในทุกด้าน

การวิจัยครั้งนี้มีอุปสรรคมาก เนื่องจากยังไม่มีกรวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับชาวจาโฮในพื้นที่วิจัยก่อนหน้านี้เลย แต่มีงานวิจัยจากมาเลเซียที่เกี่ยวกับประเทศไทยอยู่บ้าง ดังที่อธิบายไปแล้ว สำหรับนักวิชาการคนอื่นนอกสาขามานุษยวิทยามีปัญหาเรื่องการอ้างอิงแต่ข้อมูลเก่า และมีความล้าสมัยในทางกรอบคิดและทฤษฎี งานเขียนหลายชิ้นกลายเป็น การเขียนโดยใช้ทัศนะเอายุโรปเป็นศูนย์กลาง แฝงทัศนคติยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ขาดความระมัดระวัง เอกสารที่นอกเหนือจากงานวิชาการ เช่น สารคดี หนังสือพิมพ์ และวารสาร มักจะสร้างความประทับใจผิด ๆ เกี่ยวกับชาวจาโฮ และชอบสร้างคู่ตรงข้ามเทียม เช่น สังคมทันสมัยและสังคมบุพกาล โดยคิดเอาว่าชาวจาโฮที่ยังคงอยู่ป่าและยังไม่สวมเสื้อผ้าทันสมัยคือโอรังอัสลีย์ที่มีความบริสุทธิ์ ส่วนโอรังอัสลีย์ที่สวมใส่เสื้อผ้าทันสมัยคือคนที่ลืมนั่น ซึ่งน่าประหลาดใจว่าสถานที่ที่ท่องเที่ยวที่พวกเขาพบเห็นว่าชาวจาโฮยังแต่งกายแบบดั้งเดิมก็ล้วนมาจากการจัดตั้ง รวมถึงที่อยู่อาศัยแบบถาวรล้วนแต่มาจากการจัดเตรียมเพื่อแสดง ทำอย่างไรที่การอธิบายกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะไม่สร้างคู่ตรงข้าม ความบริสุทธิ์/ความเสื่อมคลาย ความก้าวหน้า/ความล้าหลังเช่นเดิม แต่มุ่งเน้นให้เห็นถึงการปรับตัวและการใช้ประโยชน์จากความรู้ของตนเองของชาวจาโฮมานำเสนอ บนพื้นฐานของความเข้าใจว่าการปฏิบัติของพวกเขานั้น ไม่ใช่การทำให้อุดมแต่มาจากความพยายามเพื่อการยังชีพ (Hamilton & Placas, 2011: 109-110; Woodburn, 1988)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษาอื่น ๆ เพื่อนำมาสู่การอภิปรายโต้แย้งแก้ไขปัญหามโนทัศน์ที่จำกัดแคบขาดความยืดหยุ่นในการทำความเข้าใจชาวจาโฮในปัจจุบัน เช่น ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ล่า-เก็บหาของป่ากับชุมชนใกล้เคียง การเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ และชุมชนการเกษตร นักวิชาการบางคนศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ระบบราชการ

และภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของการยังชีพของคนพื้นเมือง และการดำรงตนเป็นชนพื้นเมือง (indigenous) ตามนโยบาย และชนพื้นเมืองจำนวนมากไม่มีที่ดินเป็นของตนเองถึงแม้จะอยู่อาศัยในพื้นที่มาอย่างยาวนาน พวกเขาพ่ายแพ้ต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ การหาอาหารนอกบ้านและล่าสัตว์เป็นอาหารยังคงเป็นทางออกที่สำคัญและยังต้องการความเมตตาในเชิงนโยบายที่จะตระหนักถึงเรื่องเหล่านี้เป็นการพิเศษต่อไป (Suzman, 2000) ซึ่งประเทศไทยผู้วิจัยยังไม่เห็นมิติในด้านนี้

ศาสนาและจักรวาลวิทยา

วัฒนธรรมของกลุ่มชนเร่ร่อนในภาคใต้ของประเทศไทยมีจักรวาลวิทยาแตกต่างจากประชาชนที่อยู่อาศัยใกล้เคียงที่มีจักรวาลวิทยาแบบพุทธและอิสลาม อาจจะเรียกว่าระบบวิธีคิดของชาวจาโฮถ่ายทอดมาจากสิ่งที่นักมานุษยวิทยาอธิบายว่า เป็นการเปรียบเทียบถึงการเปลี่ยนสถานะของบุคคลไปสู่ความตาย Edward Burnett Tylor (1873) เรียกจักรวาลวิทยาของชนพื้นเมืองออสเตรเลีย ชนพื้นเมืองที่มีแหล่งที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับชาวจาโฮว่า “ระบบปรัชญาชนพื้นเมือง” (primitive philosophy) หรือ “จักรวาลวิทยาชนดั้งเดิม” (barbaric cosmology) ระบบการนับถือการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นและคนตาย และผู้ที่อยู่เหนือกฎการเป็นและตายเหล่านี้ Tylor อธิบายว่าเป็นศาสนาประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “อนิมิสซึม” (animism) ซึ่งก็คือระบบศาสนาที่ยึดโยงกับธรรมชาติ มักจะมีคนเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาของชนพื้นเมือง เพราะอนิมิสซึมคือ ระยะเริ่มต้นของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา (religion) ที่เป็นลัทธิหนึ่งของความเชื่อที่มีต่อการดำรงอยู่ของ จิตสภาวะ หรือจิตวิญญาณ หรือ สิ่งที่คล้ายกับ ผี (spiritual beings) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งกับศาสนาธรรมชาติ (natural religion) สามารถแยกออกเป็นสองส่วน คือ “วิญญาณในเชิงปรัชญา” (the philosophy of souls) และจิตวิญญาณของชีวิตอื่น (ความเป็นอื่นต่างสายพันธุ์ ประเภทของชีวิต ชีวิตศักดิ์สิทธิ์: ผู้วิจัย) และเป็นลัทธิในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และวิญญาณของกลุ่มชนทั่วไป ซึ่งก็คือ

นิยามที่มีต่อ ผี ของชาวตะวันตกนั่นเอง (apparitional soul or ghost-soul) ซึ่งต่อมา Émile Durkheim (2008[1915]) อธิบายว่าศาสนากำหนดการเห็น การดำรงอยู่ของมนุษย์ในจักรวาล มนุษย์จึงใช้จักรวาลวิทยา (cosmology) เป็นดั่งตัวแทนสำหรับการไขว่คว้าหาความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ตนเอง จักรวาลวิทยามีรากความหมายจากภาษากรีก คือ ‘kosmos’ หมายถึงสิ่งกำหนดโลกหรือจักรวาลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีความสอดคล้องสอดประสานกัน คล้ายเป็นเครื่องมือทางทฤษฎี สำหรับชนพื้นเมืองที่จะใช้มาคุมความเป็นสากลทั้งหมดของกลุ่มชน Edmund Leach อธิบายว่า “ระบบของความเชื่อและการปฏิบัติเมื่อเราจะกล่าวถึงศาสนาของคนดั้งเดิมก็ได้ (primitive religion)” (Howell, 2010)

มนุษย์ทุกกลุ่มชนมีการอธิบายปรัชญาว่าด้วยการดำรงอยู่ที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอย่างอื่นไว้แตกต่างกัน เช่นเดียวกับชาวजाไฮ ที่กำหนดโลกออกมาเป็นมิติที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับจักรวาลวิทยา โดยมีการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมการตาย ที่ถอดความหมายจากจักรวาลวิทยา เหมือนกับการสร้างรหัสที่จะนำเข้าสู่การใช้ชีวิตของทุกคนอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ทำให้การอธิบายความตายเป็นตัวแทนของความหมายที่ต้องการสื่อสาร ว่าชาวजाไฮจะดำรงอยู่กับสังคมกลุ่มชนตนเอง ธรรมชาติ และคนภายนอกอย่างไร จากการเข้าใจความหมายนำมาสู่การปฏิบัติโดยไม่แปลกแยก หรือหากเกิดสิ่งแตกต่างก็จะนำความคิดใหม่เข้ามาอธิบายภายใต้วิธีคิดที่มีความสัมพันธ์กับการสื่อความหมายเดิม ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายกรณีนี้กับพิธีกรรมการตายของชาวजाไฮ ซึ่งจะทำให้เห็นว่าเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งที่เป็นการดำรงอยู่แบบเรื้อรัง การมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและคนอื่นนอกป่า ความเป็นองค์กร ฯลฯ Tim Ingold (2007[1994]) เสนอว่าเราสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจักรวาลวิทยาจากกิจกรรมพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นมาในเชิงสัญลักษณ์ได้ ดูการทำงานระหว่างโครงการสื่อความหมาย คือ การประกอบกรการสื่อสารรูปสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ (signifier and signified) ในขณะประกอบพิธีกรรมทำให้เกิดการกระตุ้นการสร้างความหมายเฉพาะขึ้นมา (Howell, 2010: 664-665; Ingold, 2007[1994]) ชาวजाไฮอธิบายโลกโดยแบ่งแยก

โลกออกเป็นสามลักษณะ คือ โลกปัจจุบัน โลกหลังความตาย และโลกในช่วง
ขณะเปลี่ยนผ่าน คือ ระหว่างการประกอบพิธีกรรม (อ่านหัวข้อจักรวาลวิทยา)

เรื่องความตายนั้มนักมานุษยวิทยาศึกษามานานแล้วจากการอ่าน
ผลงานของ Maurich Bloch and Jonathan Parry (Bloch & Parry,
1999[1982]: 1-2) เขาได้อธิบายว่า นักมานุษยวิทยาเริ่มค้นคว้ามาตั้งแต่ปี
1912 โดย Jane Harrison (1912) หรือ James George Frazer (1890) และ
Johann Jakob Bachofen (1967) สาขามานุษยวิทยา อธิบายพิธีกรรมความ
ตายว่ามีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ (symbolism) สัญลักษณ์ของกลุ่มชน
ที่แตกต่างกันนั้นมีหน้าที่ในการเชื่อมโยงกฎระเบียบทางสังคมเข้ากับกฎของ
ธรรมชาติ (natural order) ข้อเสนอการเชื่อมโยงระหว่างโลกทางสัญลักษณ์และ
โลกธรรมชาติ ทำให้พิจารณาความตายในฐานะที่เป็นความจริงทางสังคม
ประเภทหนึ่ง ดังนั้นความตายจึงเป็นผลผลิตของสังคมหรือถูกสร้างจากสังคม
(socially-constructed) ซึ่งบุคคลในสังคมมีอารมณ์ความรู้สึกและความเชื่อ
ต่าง ๆ และจึงได้สร้างรูปแบบการสื่อความหมายให้แก่ความตาย การจากไป
ของบุคคลซึ่งดำรงอยู่ในสังคม เพราะความตายทำให้คนในกลุ่มลดลง และ
สังคมต้องการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่คนตาย (Bloch & Parry, 1999[1982]:
3-4)

วิธีวิเคราะห์จักรวาลวิทยามีประโยชน์อย่างมากต่อผู้วิจัยหากไม่เพิ่ม
วิธีคิดนี้เข้ามาผู้วิจัยจะเหมือนคนตาบอดในที่มืด จะไม่สามารถเชื่อมโยงรูปแบบ
วิถีชีวิต ไม่สามารถสร้างคำอธิบายที่มีเหตุผลต่อการทำศพ การรื้อถอน การ
อนุรักษ์ธรรมชาติในวิถีชีวิต การล่า การเก็บหาของป่า และรูปแบบการเกาะ
เกี่ยวแน่นแฟ้นในกลุ่มครอบครัวขนาดใหญ่แทนที่จะแตกกลุ่มครอบครัวย่อย
เช่น สังคมชนบทในประเทศไทย

ภูมิศาสตร์ที่อยู่อาศัยและจำนวนประชากร

ภูมิศาสตร์ที่อยู่อาศัย

ถิ่นที่อยู่อาศัยโดยรวมของ ชาวจาโฮ กระจายตัวอยู่ในจังหวัดยะลา

และนราธิวาส¹⁰ ชาวจาโฮทั้งหมดอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าสองผืนซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องกันได้แก่ อุทยานแห่งชาติบางลาง มีพื้นที่ 163,125 ไร่ หรือ 261 ตร.กม. และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฮาลา-บาลา มีพื้นที่ทั้งหมด 391,689 ไร่ หรือ 626.70 ตารางกิโลเมตร สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้นสลับกับที่ราบทุ่งหญ้า ป่าทั้งสองมีระบบนิเวศของป่าดิบชื้นเขตร้อน (tropical rain forest) มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากและกำลังถูกคุกคามจากคนที่ราบเพื่อนำไม้มาทำบ้านที่อยู่อาศัยและการหาไม้หอม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฮาลา-บาลา ซึ่งมีพื้นที่ติดกับป่าเบอลม ประเทศมาเลเซีย ในประเทศไทยกระจายอยู่ในหน่วยการปกครองของอำเภอธารโต อำเภอบันนังสตาและอำเภอเบตง จังหวัดยะลา อำเภอศรีสาครและอำเภอจะแนะ จังหวัดนราธิวาส

ชาวจาโฮมีพื้นที่สำหรับการใช้ชีวิตค่อนข้างกว้างขวางก่อนการสร้างเขื่อนบางลาง มีสัตว์ป่าชุกชุมมาก เป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำสุโข-ลก (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2549; กิตติยา, พงษ์พันธ์ และนฤมล, 2560; วิกีพีเดีย, 2561; สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2562) พื้นที่ที่สูงที่สุดที่ผู้วิจัยเดินทางเข้าไปพักค้างแรมกับชาวจาโฮ สูงประมาณ 800 เมตรจากระดับน้ำทะเลที่พิกัด 06° 09' 38" N, 101° 22' 34" E พื้นที่ต่ำที่สุดประมาณ 150 เมตร พิกัด 06° 03' 48" N, 101° 14' 46" E มีฝนตกเกือบตลอดปีระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม จะมีฝนตกหนักในเดือนกันยายน - พฤศจิกายน มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,000-2,200 มิลลิเมตรต่อปี

จากการสร้างเขื่อนได้สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นทำให้เกิดความขาดแคลนอาหารทั้งสำหรับชาวจาโฮและสัตว์ป่า ยกตัวอย่างเช่นป่าที่ป่าแม่ลานก็ได้รับผลกระทบเรื่องแหล่งแร่ธาตุและอาหารที่หล่อเลี้ยงบนที่สูงชัน ทำให้ช้างจำนวนหนึ่งต้องมาอาศัยอยู่ใกล้ชุมชนถาวรจนเกิดความขัดแย้ง ชาวบ้านเองก็เกิดการเรียกร้องให้นำช้างป่าออกไปจากป่าหรือไม่ก็ให้หน่วยงานรัฐซื้อที่ดินชาวบ้านทั้งหมดบ้านให้เป็นที่ดินเลี้ยงช้างป่า บางปีก็มีประชาชนถูกช้างป่าฆ่าตาย (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2561; ไทยรัฐ, 2561; โพสต์ทูเดย์, 2561) และหลังจากนั้นประชาชนก็เริ่มล่าช้าง (ผู้จัดการ, 2563) ทำให้พื้นที่ป่าแต่เดิม

ซึ่งกว้างขวางแต่พื้นที่ซึ่งสามารถตั้งที่พักในรูปแบบเร่ร่อนเหลือเพียง 2.04 % (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2562) ที่เหลือก็มีการตั้งหมู่บ้านใหม่เพื่อรองรับผู้อพยพจากน้ำท่วมทำให้มีการตัดถนนและขาดการควบคุมการบุกรุกทำลายป่า พื้นที่จึงลดความอุดมสมบูรณ์ลง เหลือจากนั้นก็พื้นที่ลาดชันประเภทต่าง ๆ และพื้นที่ร่องเขาลึก จึงทำให้พืชประเภทแบ่งซึ่งมีสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรตอันเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญของชาวจาโฮมีน้อยลง การมีพื้นที่จำกัดทำให้ชาวจาโฮเองก็พยายามใช้กลยุทธ์รักษาความยั่งยืนของความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ป่าเพื่อความยั่งยืน ดังนั้นจึงเกิดการเร่ร่อนย้ายที่อยู่อาศัยถึคือ 7 วัน น้อยครั้งมากที่จะอยู่อาศัยที่เดิมถึง 15 วัน จำนวนวันในการอาศัยขึ้นอยู่กับพื้นที่หาอาหารว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่ หากจำนวนวันไม่เหมาะสมอยู่นานกว่าธรรมชาติจะมีให้กินได้ใช้จะทำให้ป่าเสื่อมโทรม และบรรพบุรุษของชาวจาโฮซึ่งอยู่ก็มีดีก็จะไม่พอใจ การย้ายที่พักทำให้ป่าได้พักฟื้นตัวได้เร็วกว่าจากนั้นพวกเขาจะสามารถกลับมาใช้ที่ราบแห่งนั้นอีกครั้ง ดังนั้นจากการที่ชาวจาโฮต้องเคลื่อนที่อยู่อาศัยไปในพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้นเพื่อรักษาเสถียรภาพทางอาหาร ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่สามารถเคลื่อนย้ายลงมาจากภูเขาสู่ที่ราบด้านล่างดินเขาได้ จึงส่งผลต่อรูปแบบการเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนเร่ร่อนและเศรษฐกิจของชาวจาโฮ คือเกิดการแตกตัวเป็นกลุ่มย่อยและรักษากลุ่มใหญ่ไว้ในที่สูงนับตั้งแต่ภายหลังการสร้างเขื่อนบางลางเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จำนวนประชากรจาโฮ

ชาวจาโฮอาศัยอยู่ในป่าฮาลา-บาลา และอุทยานแห่งชาติบางลาง ป่าทั้งสองเชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกันและต่อเนื่องกับป่าเบญจมาศของประเทศมาเลเซีย ดังนั้นประชากรจึงสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างประเทศได้และต่อเนื่องเรื่อยมา¹¹ ถึงแม้จะสามารถเดินทางไปถึงได้ครบทุกกลุ่มตามเขตพื้นที่จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบ เนื่องจากทุกพื้นที่ในวันที่ผู้วิจัยเดินทางไปถึงบริเวณที่พักในป่า ชาวจาโฮจำนวนหนึ่งไปหาอาหารในป่าบางคนก็หลบหน้าหนี นอกจากนี้เมื่อสัมภาษณ์คนที่เหลืออยู่พวกเขา

ไม่มีความรู้ในเรื่องการนับจำนวน ต้องใช้เวลามากในการพูดคุยจึงจะทราบได้ว่าในวันที่เราพบมีจำนวนเท่าใด ผู้วิจัยพบว่าพื้นที่จังหวัดยะลาและนราธิวาสในปัจจุบัน (พ.ศ.2562) ชาวจาโฮกระจายเป็นกลุ่มเล็กบ้างใหญ่บ้างหลายกลุ่ม ประมาณการประชากรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลาและนราธิวาสมีประมาณ 439 คน

การจัดกลุ่มองค์กรทางสังคม

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวจาโฮเปลี่ยนแปลงไปหลังจากการทำลายธรรมชาติเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่จากการสร้างเขื่อน ทำให้พวกเขาต้องปรับตัว ขนาดและปริมาณการหาอาหารโดยการล่าสัตว์และการเก็บหาของป่าจึงลดลง และเสริมด้วยการพึ่งพาอาหารจากภายนอกมากยิ่งขึ้นโดยการรับจ้างในช่วงเวลาสั้น ๆ และบางกลุ่มยังเพิ่มการใช้ชีวิตภายนอก การอยู่ขอบชายป่ากึ่งป่ากึ่งชุมชนเข้ามาเป็นยุทธศาสตร์การดำรงชีพ และเข้าไปอยู่อาศัยในป่าแบบเร่ร่อนหาอาหารในช่วงชุกชุม¹² เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาพูดคุยติดต่อกับชาวจาโฮอยู่เสมอประชาสัมพันธ์ว่าพวกเขาไม่ควรล่าสัตว์หายาก เช่น นกเงือกหลาย ๆ ชนิดที่อยู่อาศัยในป่าฮาลา-บาลาและป่าบางลาน ชาวจาโฮเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดี สัตว์บางชนิดจะเว้นไว้ไม่ล่ายกเว้นเพื่อนำมาเป็นพิธีกรรมของขวัญแต่งงานเท่านั้น ผู้วิจัยไม่พบความขัดแย้งที่ชาวจาโฮรายงานเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้แต่อย่างใด พวกเขาสามารถล่าสัตว์ขนาดเล็กได้แต่สัตว์ป่าขนาดใหญ่ที่เจริญพันธุ์สูง เช่น หมูป่า ก็ล่ายากและอันตราย เมื่อปล่อยไว้มากก็เป็นปัญหาเพราะหมูป่าแข่งกับชาวจาโฮกินมันป่าทำให้พวกเขาหาอาหารยากมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยพบว่าวิถีที่ไม่เปลี่ยนแปลงเลยก็คือพวกเขายังคงแบ่งปันอาหารและของใช้กันทั้งกลุ่ม และการจัดช่วงวงจรวเวลาในแต่ละรอบปี สำหรับเร่ร่อนหาอาหารในป่าลึกไกลจากหมู่บ้าน เส้นทางเร่ร่อนหาแหล่งหาอาหารมีหลายแหล่ง นายจำปาตะใช้ภาษาเรียกว่า “ไปกินปลา” รวมความหมายถึงกิจกรรมและคำนาม ช่วงเวลา และเกมส์การล่า ไปกินปลาไม่ได้หมายถึงแค่การจับปลาแค่นั้น จำปาตะบอกว่า มีทั้งการล่าสัตว์และการเก็บผลไม้ป่าริมน้ำที่ได้ช่วงเวลา

สุก สัตว์หลายชนิดทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ และนกต่างอพยพเพื่อมากินผลไม้ การได้ฟังเรื่อง “ไปกินปลา” ทำให้เข้าใจรูปแบบวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนว่าเกิดขึ้นมาภายใต้วิถีคิดเดียวกับสัตว์ในธรรมชาติ คือแสวงหาพื้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งที่พักมากกว่าการอยู่ติดที่เพาะปลูกพืชหรืออาหารเลี้ยงสัตว์ ซึ่งต้องคอยระวังป้องกันสัตว์ป่ามาแย่งผลผลิต เช่น ชาวกะเหรี่ยงไผ่ล่งจังหวัดกาญจนบุรีมีวิถีชีวิตอยู่ในป่าและตั้งหมู่บ้านถาวรและกึ่งถาวรพวกเขาเป็นกลุ่มชน ล่าสัตว์-เก็บหาของป่า-ปลูกพืชในพื้นที่สูง ชาวไผ่ล่งเพิ่มกลยุทธ์การปลูกพืชเพื่อให้ได้ผลผลิตพอกินโดยการปลูกเผือกมาก ๆ และกินเหลือจากที่สัตว์กิน มีวิถีคิดว่า “แบ่งกันกิน” สำหรับชาวจาโฮแตกต่างจากชาวไผ่ล่งตรงที่พวกเขาไม่มีหมู่บ้านถาวร และนิยมย้ายที่อยู่ตามแหล่งอาหาร และเว้นระยะให้พื้นที่เดิมฟื้นตัวอย่างสมบูรณ์แล้วจึงอพยพกลับมาอาศัยในป่าแห่งเดิม ความขาดแคลนกระตุ้นให้ชาวจาโฮใช้ทั้งกลยุทธ์ในการดำรงชีพ การหาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถเพิ่มผลผลิตและพึ่งพาสังคมหมู่บ้านนอกป่า แต่ในขณะเดียวกันก็เป็น การเปิดให้คนจากภายนอกเข้ามาฉกฉวยใช้ประโยชน์จากชาวจาโฮมากยิ่งขึ้น เช่น การจ้างแรงงานราคาถูก การท่องเที่ยว เป็นต้น

จากการที่ชาวจาโฮได้ปรับตัวกับความขาดแคลนของทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรทางสังคมก็ปรับเปลี่ยนตามเพื่อสร้างความเหมาะสมทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมภายนอก แต่ยังคงรักษาวิธีการในการยังชีพแบบเดิม องค์กร/กลุ่ม ซึ่งมีพื้นฐานจากครอบครัวได้แตกเป็นกลุ่มทางสังคมย่อย ๆ เพื่อความอยู่รอดโดยเร่ร่อนในอาณาบริเวณป่าใหญ่ ซึ่งมีพื้นที่ราบจำกัด และยังสามารถเคลื่อนที่ได้รวดเร็วเพื่อลงมารับจ้างและค้าขายของป่าในที่ราบ

ชาวจาโฮกลุ่มหนึ่ง ๆ จะแตกออกเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 7- 15 คน กลุ่มขนาดกลางประมาณ 50 คนและกลุ่มขนาดใหญ่ไม่เกิน 150 คน การขาดแคลนความสมบูรณ์ของอาหารบนที่สูงและสถานที่ทำงาน เป็นตัวกำหนดการเร่ร่อนหาที่พักกลุ่มใหญ่และการหาที่พักสำหรับกลุ่มย่อยใกล้ที่ทำงานที่พักของพวกเขาเรียกว่า “ฮายะห์ หรือ ฮาเยะอ์ (Ha-yai or Ha-yei) แต่ละที่พวกเขาจะอยู่อาศัยไม่นาน คือประมาณ 1-2 สัปดาห์ นอกจากการย้าย

ที่พักตามแหล่งอาหารและที่ทำงานแล้ว หากมีคนในกลุ่มเสียชีวิตพวกเขาก็จะย้ายที่พักในทันที และหากเกิดโรคระบาด ผู้อาวุโสเป็นที่ปรึกษาสำหรับกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจเรื่องการย้ายและตำแหน่งแห่งที่ที่มีความเหมาะสม

ขนาดของกลุ่มถูกกำหนดจากเครือญาติใกล้ชิด เช่น ปู่ และ ย่า เดียวกัน หรือ ตาและยายเดียวกัน เป็นหัวเครือญาติที่เป็นศูนย์กลางการรวมตัวเป็นกลุ่ม แต่นอกจากนั้นแล้วในกลุ่มใหญ่ได้แบ่งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการหาอาหารมาสนับสนุนกลุ่มใหญ่ เนื่องจากอาหารประเภทแป้ง หั้วมันหาได้ยากมาก การแตกเป็นกลุ่มย่อยที่อยู่ใกล้พื้นที่รับจ้างก็จะสามารถนำข้าวซึ่งทดแทนหั่วมันมาส่งให้กับกลุ่มใหญ่ได้

มะแซบอกกับผู้วิจัยว่า ผู้ชายเป็นผู้นำ หัวหน้ากลุ่มคือคนที่มีความสามารถมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น เรื่องการรู้แหล่งอาหาร การล่าสัตว์เก่ง การพูดได้หลายภาษา การต่อรองเรื่องค่าจ้าง การมีวาทะศิลป์ และเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ แต่จากการสังเกตการณ์ในกลุ่มผู้ชายมีบทบาทในกลุ่มไม่มาก ผู้หญิงมีบทบาทมากที่สุด เป็นผู้จัดระบบความสัมพันธ์ การควบคุมการใช้แรงงาน การปลูกสร้างที่พัก การแบ่งพื้นที่ให้แก่สมาชิกอย่างเท่าเทียม การทำอาหาร ทั้งหมดถูกควบคุมโดยผู้หญิงทั้งสิ้น การเร่ร่อนเป็นกลุ่มยังเกี่ยวข้องกับเกมส์การล่าสัตว์ของกลุ่มด้วย หรือช่วงเวลาผลไม้และอาหารป่าให้ผลผลิตสูง ในช่วงเวลาประมาณ สองถึงสามครั้งในหนึ่งรอบปีพวกเขาจะหายไปจากการติดต่อชาวบ้านทุกกลุ่มเพื่อมีความสุขสนุกสนานในการล่าและเก็บหาของป่า ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในป่าลึก นอกจากนั้นแล้วหน่วยงานราชการยังจ้างให้พวกเขาเก็บพันธุ์ไม้เพื่อนำมาขยายพันธุ์ในสถานเพาะพันธุ์พืชอีกด้วย ซึ่งก็มีงานประเพณีทุกปี จึงขอแยกลักษณะของการปรับตัวและองค์กรของชาวจาโฮตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมออกเป็น สี่ประเภทดังนี้

ประเภทแรก เร่ร่อนโดยส่วนใหญ่รับจ้างเก็บผลไม้เล็กน้อย กลุ่มนี้ยังรักษาการอยู่อาศัยเร่ร่อนในป่าเช่นเดิม และลงมาหารายได้น้อยมาก

ประเภทที่สอง ยังรักษาวินัยชีวิตของกลุ่มใหญ่ในลักษณะเร่ร่อน แต่แบ่งการทำงานออกเป็นสามลักษณะย่อย คือ กลุ่มย่อยกลุ่มแรก รับจ้างเก็บ

ผลไม้ ดายหญ้า ผูกกิ่งทุเรียน เก็บหาของป่ามาแลกเปลี่ยน เช่น สมุนไพร กลุ่มย่อยกลุ่มที่สอง พวกเขาไม่ชอบรับจ้างไม่ชอบเจอผู้คน แต่ชอบล่าสัตว์ เก็บหาของป่า แต่เมื่อมีการจ้างผ่านกลุ่มย่อยกลุ่มแรกให้เก็บหาของป่าพวกเขา ก็จะเป็นผู้หาสินค้าในป่าให้กลุ่มแรกเอาไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นข้าวสาร และอาหาร กลุ่มย่อยกลุ่มที่สามส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเดินทางไกลไม่ได้ และหญิงตั้งครรภ์ กลุ่มนี้จะอยู่ที่พักเป็นหลัก ดูแลเด็กเล็ก ประเภทที่สาม รับจ้างเจ้าของสวนเป็นงานประจำและเดินทางกลับเยี่ยมกลุ่มใหญ่นาน ๆ ครั้ง กลุ่มประเภทที่สามนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ในป่าที่เป็นเกาะแก่งเดินทางโดยทางเรือและอยู่ไม่ไกลจากสวน เช่น สวนยางพารา ลักษณะกลุ่มมีสมาชิกที่เป็นพี่น้องกัน หรือภรรยาและลูก ซึ่งก็เกาะกลุ่มเล็ก ๆ อยู่ไม่ห่างจากกันไปมาหาสู่กันได้

ประเภทที่สาม รับจ้างและพักอาศัยในบ้านพักที่เจ้าของปลูกไว้ให้ ทำงานเป็นลูกจ้างในสวนในลักษณะแบ่งรายได้กับเจ้าของ กลุ่มที่ผู้วิจัยพบมีความรู้และความสามารถสูง พุดคุยเก่ง มีลักษณะบุคลิกที่มีความเป็นผู้นำสูง สามารถมีรายได้ร้อยละห้าสิบจากค่าน้ำยางพาราในราคาตลาดได้

ประเภทที่สี่ ปลูกที่พักรออยู่ใกล้ชุมชน ปลูกพืชอาหารไว้กิน รับจ้างในหมู่บ้าน กลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น และบางครั้งมีการนำนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมหมู่บ้าน

ชาวจาโฮมีการแบ่งแรงงานทางสังคม ผู้ชายและผู้หญิงมีความสมดุลมาก อาจจะไม่มีการแบ่งแรงงานกันอย่างถาวรแต่มาจากความถนัดในการใช้ทักษะที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ชายจะล่าสัตว์ที่เสี่ยงมากกว่า ส่วนผู้หญิงก็จะล่าสัตว์ที่ใกล้หมู่บ้าน สัตว์เล็ก และเน้นในเรื่องการเก็บหาของป่ากลับมาเป็นอาหาร นอกจากนี้ก็แบ่งตามความสามารถ เช่น ผู้หญิงแม่ลูกอ่อน ผู้หญิงตั้งครรภ์ คนชรา และเด็กเล็กจำนวนมาก จะทำงานอยู่ในที่พัก ส่วนเด็กที่เดินทางได้ก็ต้องหาอาหารรอบที่พัก ผู้วิจัยพบว่าเด็ก คือ แรงงานที่สำคัญที่สุดในการเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ขนาดเล็ก ชาวจาโฮเคยถูกขอให้เด็กไปเรียนหนังสือในหมู่บ้านแต่พวกเขาปฏิเสธ และมีประสบการณ์ว่าเด็กในโรงเรียนเคยล้อเลียนลูกจึงทำให้เขาไม่นำเด็กไปเข้าโรงเรียนอีกเลย และการส่งลูกไป

เรียนอาจจะเป็นการทำลายโครงสร้างชุมชนทั้งหมดอย่างแท้จริงเพราะหากขาดแรงงานเด็ก นอกจากขาดอาหารแล้ว คนรุ่นใหม่ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและทำให้วงจรชีวิตเรื้อรังล่มสลาย การไม่เข้าเรียนหนังสือทำให้เกิดการจำกัดการศึกษา ไม่มีความรู้พอที่จะปรับตัวกับโลกภายนอก ไม่สามารถอยู่อาศัยร่วมกับคนภายนอกได้ และก็จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่เข้มแข็งกว่า หากมีชุมชนพวกเขาจะมีความเป็นजाโฮที่เข้มแข็งมากกว่าคนเมือง ผู้หญิงชาวजाโฮได้เคยทำงานถาวรกับคนในที่ราบแต่ในที่สุดเธอไม่สามารถปรับตัวและได้ย้ายกลับเข้ามาอยู่กับกลุ่มเช่นเดิม การดำรงอยู่ในปัจจุบันมาจากการปรับตัวขององค์กร ครอบครัวและเป็นการปรับตัวจากการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อเพิ่มโอกาส การได้ประโยชน์จากเครือข่ายการจ้างแรงงานทั้งจากรัฐและเอกชน เพื่อกลับมาหนุนเสริมการดำรงชีพที่ดีขึ้นจากการขาดแคลนอาหารในป่าที่อยู่อาศัย ดังนั้นองค์กรทางสังคมของชาวजाโฮถูกกำหนดจากนิเวศน์ซึ่งเป็นธรรมชาติและสถานการณ์ขาดแคลน และชาวजाโฮก็เป็นผู้เข้าไปปรับธรรมชาติให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย โดยใช้พื้นฐานจากความสัมพันธ์ทางสังคมเครือข่ายญาติประเพณีเดิมและเครือข่ายภายนอกพยุหะองค์กรและชีวิตให้ดำรงสืบต่อไป

การสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิมนุษยชนในสภาวะวิกฤติ

ชาวजाโฮมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในพื้นที่ราบ ในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่บางครั้งก็ทำให้พวกเขาถูกฉวยใช้ประโยชน์ด้านแรงงานราคาถูก หากสังเกตชื่อเรียกสถานที่ แม่น้ำ ลำคลองจำนวนมากมีชื่อเรียกเป็นภาษาजाโฮ นั่นเป็นเพราะการทำแผนที่ทหารพวกเขาใช้ชื่อเรียกที่คนในท้องถิ่นและคนนำทางเรียก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในที่ราบปรับตัวเองในท้องถิ่นที่ชาวजाโฮอาศัยมาก่อนหน้านี้¹³ การบุกเบิกป่าเพื่อปรับมาเป็นพื้นที่การเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมของประเทศ ก็อาศัยแรงงานของชาวजाโฮ นายหะยือบรอฮีม บิน ยะห์ยา เคยเป็นผู้ดูแลและว่าจ้างชาวजाโฮในการบุกเบิกถางป่าและปลูกยางพาราที่บ้านไอร์แตแต¹⁴ ชาวมลายูตั้งชื่อสถานที่โดยใช้คำดั้งเดิมตามชาวजाโฮจนถึงปัจจุบัน เช่น ไอร์แตแต ไอร์บาลิง ไอร์เจียะ ไอร์ตุย

เป็นต้น เมื่อครั้งเตรียมการจัดตั้งนิคมพึ่งตนเองศรีสาคร ในปี พ.ศ.2511 ทางกรได้ทำการสำรวจพื้นที่เดิม คือ ตำบลซากอ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส และขอให้นายหะยีอาหะมะ เป็นผู้ดำเนินการโดยให้ชาวจาโฮเป็นผู้นำทางการสำรวจทั้งหมดและมีการทำแผนที่โดยละเอียด มีการบันทึกชื่อสถานที่ ดังนั้นลำน้ำสายต่าง ๆ กลายเป็นชื่อสถานที่ซึ่งคงการใช้สองภาษาไว้เช่นนั้น ชื่อที่ชาวจาโฮเรียกจึงปรากฏเป็นหลักฐานในแผนที่ทหารจนถึงทุกวันนี้

ชาวจาโฮดำรงความสัมพันธ์ระยะใกล้กับคนในที่ราบกับหน่วยงานราชการหลากหลาย เช่น ฝ่ายปกครอง ตำรวจ ป่าไม้ เป็นต้น และยังติดต่อกับชาวจาโฮที่ประเทศมาเลเซียมีการแต่งงานข้ามกลุ่มและยังคงไปมาหาสู่นาน ๆ ครั้ง

ชาวมลายูและชาวไทยที่อยู่ใกล้ชาวจาโฮจะให้ความเคารพในเกียรติยศของพวกเขาโดยไม่เรียกว่าพวกเขาคือ “ซาไก” และยังคงเตือนคนอื่นอยู่ตลอดเวลาให้ทราบถึงความหมายในเชิงลบและให้ความคิดเห็นว่าชาวจาโฮจะรู้สึกไม่ดีหากคนหนึ่งคนใดเรียกพวกเขาอย่างดูถูก ชาวมลายูและชาวไทยพูดตรงกันในเรื่องความซื่อสัตย์ ทำงานหนักและเสียได้ มาทำงานตรงฤดูกาลและถูกช่วงเวลา เป็นแรงงานรับจ้างที่มีความมั่นคง สม่ำเสมอและคนที่มีความสัมพันธ์กับชาวจาโฮไม่เคยกังวลเลยว่าจะไม่มีแรงงานรับจ้างในทุกปี

ผู้นำกลุ่มมีความสามารถในการใช้ภาษา เก่งในเรื่องของการต่อรองผลประโยชน์ พวกเขาอธิบายว่า “ผู้นำคือคนที่ทำให้คนในกลุ่มทุกคนมีกินไม่อดอยาก” ผู้นำต้องสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน ค้นหาคนที่เขาไว้วางใจเพื่อให้เป็นตัวกลางในการซื้อขายและการรับจ้าง การพาเข้าเมืองเพื่อจับจ่ายรวมถึงการพึ่งพาด้านอาหาร เช่น ข้าวสารและยาสูบในยามที่ขาดแคลนหรือยังไม่ได้รับสินจ้าง ในทางกลับกัน ชาวบ้านที่ช่วยจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับชาวจาโฮก็สามารถที่จะใช้งานพวกเขาต่าง ๆ ได้ตามที่ตนเองต้องการ

จากประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกันทำให้คนในที่ราบไม่ถึงกับคิดว่าชาวจาโฮเป็นคนอื่น แต่จัดให้พวกเขาคือคนอื่นที่คุ้นเคยและเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจที่สำคัญตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ชาวจาโฮมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมกับ

กิจกรรมของชาวบ้านและงานราชการจึงได้ความไว้นี้เชื่อใจกลับมาและกลายเป็นความมั่นคงในการอยู่รอดในสถานการณ์วิกฤติของปัจจุบันได้นอกจากนี้พวกเขาได้เริ่มฝึกทักษะชาวสวนและมีหลายคนที่ประสบความสำเร็จในการมีอาชีพเป็นผู้กรีดยาง คนเก็บทุเรียน และอื่น ๆ ในอนาคตหากมีการปรับความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจให้มีความเท่าเทียมมากยิ่งขึ้นคุณภาพชีวิตของชาวจาโฮอาจจะดีกว่าปัจจุบัน เพราะยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนที่ร่ำรวย และไม่สามารถปฏิเสธการเอาเปรียบได้เนื่องจากสถานะพึ่งพาอำนาจจากความขาดแคลนทางธรรมชาตินั่นเอง และการขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและสิทธิความเป็นมนุษย์

จากการที่ชาวจาโฮใช้แหล่งที่อยู่อาศัยหมุนเวียนในอาณาบริเวณกว้าง จึงได้ประโยชน์ในการสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนได้ เช่น เมล็ดพันธุ์พืช ยาสมุนไพร อาหารที่เป็นที่ต้องการบางชนิดก็มีราคาแพง เช่น ลูกเนียงนก ชาวจาโฮตลาดในเรื่องการประเมิณคนอื่น เขาไม่เคยไว้วางใจคนที่ร่ำรวยในเรื่องความโลภ และดูเหมือนว่าเป็นข้อตกลงกันในกลุ่มชาวจาโฮว่าจะไม่เปิดเผยแหล่งหาอาหารทุกชนิดว่าอยู่ที่ไหน นั่นรวมถึงยาพิษที่พวกเขานำเอามาทำลูกดอกสำหรับเป่าด้วยลำไม้ไผ่เวลาล่าสัตว์

พวกเขาไม่ชอบเปิดเผยตัวและกลัวคนภายนอกที่เข้ามาติดต่อกะทันหัน เขาไว้วางใจเพื่อนในที่ร่ำรวยที่พวกเขาสร้างเครือข่ายไว้เท่านั้น บางคนถึงกับมีความสัมพันธ์จนรับเป็นบุตรบุญธรรม เขาคบเฉพาะกับคนที่เขารู้สึกไว้วางใจ และปรับตัว เผยตัว ในกลุ่มใกล้ชิดเท่านั้น รวมถึงการศึกษาการใช้เครื่องมือสมัยใหม่เช่น โทรศัพท์ วิทยุ การชมซีรีส์ การสวมใส่เสื้อผ้า เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีการทำอาชีพใหม่ ๆ เช่น การเป็นผู้นำท่องเที่ยวท้องถิ่น การเที่ยวป่า การพาสังเกตการณ์วิจัยและชมนกเงือก การเป็นลูกหาบเดินป่า เป็นต้น

บางครั้งพวกเขาก็อดอยาก เพราะไม่สามารถวางแผนจัดการกับงานรับจ้างภายนอกและการหาอาหารในชีวิตประจำวันของครอบครัวได้ ชาวจาโฮบางกลุ่มคาดหวังการมีงานทำที่ถาวร แต่เขาก็บ่นกับผู้วิจัยว่าเขาารู้ว่าเขาถูกเอารัดเอาเปรียบ การไม่รักษาสัญญา และการกดค่าแรงจนรู้สึกว่าไม่พอที่จะซื้อข้าวสารกิน เขาหวังว่าการรับจ้างประจำจะทำให้มีความมั่นคงทางด้านอาหารให้สูงขึ้น

แต่ก็ไม่ใช่เช่นนั้น ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มที่ยังรักษาการอยู่อาศัยเร่ร่อนในป่าแบบเดิม และลงมารับจ้างหรือใช้แรงงานแลกอาหารข้าวสารได้ผลประโยชน์มากกว่า แก่กลุ่ม รวมถึงอาจจะเก็บเงินไว้เป็นการส่วนตัวเพื่อซื้อผู้หญิงแต่งงานได้ หรือซื้อสิ่งของฟุ่มเฟือยบางอย่าง เช่น โทรศัพท์และวิทยุที่เอาไว้ฟังหรือชมซีรีส์ มีครั้งหนึ่งพวกเขาได้พาผู้วิจัยไปเยี่ยมฮายะห์บนสันเขา สูงประมาณ 700 เมตร จากระดับน้ำทะเล พวกเขาบอกว่าไม่มีข้าวกินมาแล้ว 20 วัน เด็ก ๆ ต้องออกไปหาหัวมันตั้งแต่เช้าจนบ่ายแก่ และอาจจะไม่ได้หัวมันมาเป็นอาหารเลยก็ได้ หากมีใครเดินทางมาเยี่ยมชาวจาโฮโดยไม่ให้ค่าตอบแทน เป็นเงินหรือข้าว พวกเขาจะต้องเสียเวลาในการหาอาหารทั้งวัน การได้รับค่าตอบแทนเป็นข้าว เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการจ่ายเงินเพราะหากได้เงินมาพวกเขาต้องนำเงินไปซื้อน้ำมันหรืออาจจะยืมเรือจากนายจ้างไม่ได้ก็จะไม่สามารถซื้อข้าวได้ เพราะข้าวสามารถนำมาเป็นอาหารได้ทันทีต่างจากเงิน ผู้วิจัยพบว่าพวกเขามีความกังวลตลอดเวลาในการติดต่อกับคนอื่นว่าตนเองกำลังจะถูกเอาเปรียบ ผู้วิจัยต้องเข้าไปหาหลายครั้งและแสดงความเข้าใจว่าการขอพบพวกเขาผู้วิจัยจะต้องนำข้าวมาเป็นค่าพูดคุย เพราะวันไหนที่เขาไม่หาอาหารในวันนั้นทุกคนก็จะไม่มีอาหารกิน ซึ่งพวกเขาเป็นนักสังเกตที่ดีและผ่อนปรนกับคนที่เขาไวใจจริง ๆ ในที่สุดก็ยอมให้เดินทางไปเยี่ยมที่พัก ได้พบกับภรรยา ญาติ ลูกคนอื่น ๆ ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน

ไม่ใช่ นายจ้างทุกคนเอาเปรียบ มีหลายคนที่ให้เงินตรงเวลาตรงงาน และยังรับการต่อรองเพิ่มเติมอีก เช่น พาคนไปส่งสถานพยาบาล พาไปซื้อข้าวสารที่ราคาถูกกว่าในหมู่บ้าน เช่น อำเภอ ชาวบ้านบอกว่าพวกเขารู้ว่าข้าวชนิดไหนเป็นข้าวที่กินอร่อยถึงแม้พวกเขาจะใช้แรงงานที่ทำให้รู้สึกเหนื่อยมาก แต่พวกเขาก็รักคนในกลุ่มและพยายามหาโอกาสหาข้าวอร่อย ๆ เช่น ข้าวหอมมะลิไปฝากกลุ่มที่อยู่บนเขาสูงเท่าที่มีโอกาส นายจ้างหลายคน ที่บอกว่าพวกเขาจ้างชาวจาโฮตั้งแต่รุ่นพ่อและแม่ เห็นพวกนี้มาตั้งแต่เด็ก กรณีนายจ้างอย่างป่าแดงกำหนดราคาค่าแรงในการถางหญ้าในสวนประมาณ 1,000 บาทต่อไร่ บางครั้งพวกเขาก็จะรับเงินไปก่อนล่วงหน้าเพื่อไปซื้อข้าวสารกิน เวลามาทำงานเธอก็จะหุงข้าวและนำน้ำดื่มไปให้พวกเขาถึงในไร่ หรือบางครั้ง

กียกคนทั้งหมดมากินข้าวที่บ้าน พบว่าชาวบ้านทั้งไทยและมลายูมีการกำหนดค่าแรงร่วมกันเพื่อไม่ให้ชาวจาโฮต่อรองขึ้นราคาค่าแรง ดังนั้นชาวจาโฮจึงเลือกต่อรองเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์และการตอบแทนความสัมพันธ์ในเชิงมิตรภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาลาดมากในการควบคุมแหล่งทำงานให้ต้องเอาใจเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ตอบแทน

หากเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียก็จะพบว่าชาวจาโฮได้รับความกดดันที่แตกต่างกัน ที่มาเลเซียมีความกดดันน้อยกว่า มีนโยบายที่กดดันให้ประชาชนที่ยังชีพด้วยการหาอาหารนอกบ้านในป่าเข้ามาสู่วงจรของการผลิตสินค้าเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ในเชิงพาณิชย์ ทำให้ชาวจาโฮโดยรวมหลาย ๆ กลุ่ม เดินทางเข้าสู่สังคมกระแสหลัก รวมถึงการเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามเป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้พวกเขาเกิดการพึ่งพาสังคมและก็ต้องการสินค้าตลาดในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้นตามมาอีกด้วย จึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น ถูกฉกฉวยใช้ประโยชน์จากคนภายนอก (Dentan & Charles, 1997: 115) ผู้วิจัยได้เดินทางไปยังที่เมืองเจลี (Jeli) ประเทศมาเลเซียพบว่าหน่วยงานของประเทศมาเลเซีย ได้ให้บริษัทเอกชนรับสัมปทานจากรัฐบาลมาเลเซีย และมีข้อตกลงให้บริษัทจ้างชาวจาโฮกลุ่มต่าง ๆ เป็นคนงานสวน ให้ทำที่พักอาศัยเป็นนิคม และให้ชาวจาโฮถือหุ้นลมทุกครอบครัว หากใครรับจ้างเป็นคนงานสวนก็จะได้รับเงินเดือนเพิ่มเติมจากหุ้นลม จึงเกิดการจัดตั้งหมู่บ้านที่สร้างใหม่หลายหมู่บ้านในเขตป่าสงวนและพื้นที่สาธารณะประโยชน์

จากการดำรงอยู่ในป่าและมีวิถีเร่ร่อน จึงไม่มีหน่วยงานรัฐบาลเข้ามารับผิดชอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพิทักษ์สิทธิทางกฎหมายโดยตรง ชาวจาโฮขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิการเป็นพลเมือง ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีหน่วยงานทางการที่เข้ามาสร้างความเข้าใจ มีแต่การเข้าไปให้ข้อมูลและการช่วยเหลือแบบส่วนบุคคลซึ่งความสัมพันธ์เชิงเพื่อนและเครือข่าย ซึ่งผู้วิจัยยังกังวลหากจะมีการยอมรับให้พวกเขาเป็นพลเมืองแต่การเป็นพลเมืองตามกฎหมายประเทศไทยมีการบังคับให้ประชาชนมีหน้าที่มากมาย หากพวกเขายอมรับการเป็นพลเมืองพวกเขาจะรักษาความเป็นจาโฮ

ความเป็นครอบครัวขยาย การแบ่งแรงงานทางสังคมไว้ได้อย่างไร การเป็นพลเมืองจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนหรือไม่ เห็นได้ชัดว่าสำหรับประเทศไทยแล้วการดำเนินการตามระบบราชการนั้นไม่ง่ายเลย แตกต่างจากมาเลเซียซึ่งมีความยืดหยุ่นมากกว่า ด้วยเหตุนี้ชาวจาโฮในประเทศไทยจำนวนหนึ่งที่ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองแบบสมัยใหม่จึงเลือกที่จะย้ายไปอยู่ในประเทศมาเลเซีย ส่วนชาวจาโฮที่เหลือในประเทศไทยเกือบทั้งหมดไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการร่อนแบบเดิม ซึ่งในประเทศไทยไม่มีนโยบายการให้สิทธิความเป็นพลเมืองพวกเขาจึงยังคงอยู่ในประเทศไทยตลอดมา

ชาวจาโฮยังคงรักษาการดำรงชีวิตแบบร่อน เป็นผู้ล่าและเก็บหาของป่า รับจ้างและเก็บของป่าเพื่อแลกเปลี่ยนหรือขาย ถึงแม้เชื่อบางกลางทำให้ระบบนิเวศป่าและสังคมเปลี่ยนแปลง แต่พวกเขาก็สามารถหารายได้จากสวนในพื้นที่จัดสรร ถึงแม้จะต้องถอยร่นขึ้นไปร่อนอยู่ในที่สูงริมขอบอ่างเก็บน้ำ เป็นเบี้ยล่างแก่หมู่บ้านเชิงเขา แต่ก็ยังพอหาอาหารจากแรงงานได้บ้าง และพัฒนาตนเองเป็นคนงานติดสวนราคาถูกคล้ายแรงงานทาสในที่ดินของคนมีเงิน

นิเวศน์เปลี่ยนวิถีชีวิตเปลี่ยน

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศส่งผลให้ชาวจาโฮต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเพราะการค้นพบที่ดินที่มีชีวิตรอด จึงต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมและองค์กรทางสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม การแตกเป็นกลุ่มย่อยอย่างกึ่งถาวรทำให้สามารถแก้ไขความขัดสนอาหารได้ เพราะลดจำนวนคนที่กินอาหารจากที่เดียวกัน และยังสามารถรับจ้างเพื่อนำข้าวมาลดปัญหาความขาดแคลนอาหารของกลุ่มใหญ่ได้ ชาวจาโฮปรับตัวอย่างแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระบบนิเวศน์ป่าและสภาพแวดล้อมที่ครอบงำหลัก เช่น พื้นที่สูงและพื้นที่น้ำท่วม และยังมีเงินรับจ้างซื้อข้าวแบกไปให้กลุ่มใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ป่าลึกได้

การควบคุมการล่าสัตว์ก็กระทบกับการหาอาหารแต่ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ชาวจาโฮทุกคนเข้าใจว่า สัตว์ป่ากำลังจะสูญพันธุ์หายไปจากป่าที่พวกเขาอยู่อาศัย อันเนื่องมาจากเขื่อนที่ทำลายระบบนิเวศขนาดใหญ่ แนวคิดเรื่องการดูแลรักษาสัตว์ป่าได้กลายมาเป็นวิธีคิดหลักมากกว่าการล่าเพื่ออาหารเท่านั้น พวกเขาคิดว่าสัตว์ในป่าและพืชทั้งหมดพวกเขาเป็นเจ้าของ เป็นมรดกที่พ่อแม่ปลูกไว้แต่ก็เข้าใจหรือยอมรับการจัดการป่าไม้โดยรัฐ เช่น การไม่อยู่อาศัยในที่เดิมเพราะพวกเขาเหลือสัตว์เอาไว้ให้พวกมันผสมพันธุ์กัน และขยายพันธุ์ใหม่ได้ จำปาตะอธิบายว่า “จะไม่ล่าสัตว์คุ้มครอง ถ้าไม่ได้เด็ดขาด จะไปล่าเขาทำไม เราจะเลี้ยงเขา ให้จนถึงรุ่นลูกหลานได้ดู” สัตว์บางชนิดไม่ล่าเพราะพวกเขารู้สึกว่ามันเป็นเพื่อน “ถ้าหากเราล่ามันเราก็จะไม่มีใครมาร้องเพลงให้ฟัง วันนี้สัตว์หลายชนิดเริ่มจะเห็นได้ยากมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสัตว์ปีกเป็นสัตว์ชนิดที่จับง่ายที่สุด” พวกเขาเล่าว่ามีคนภายนอกเข้ามาหาจับนกไปขายเป็นจำนวนมากทั้งลูกนกและพ่อแม่ นกที่เขารวบรวมการอนุรักษ์นกและมีคนมาเดินป่าเพื่อวิจัยนกกับพวกเขา เป็นวิธีที่ดีที่ทำให้คนภายนอกตระหนักมากยิ่งขึ้นและลดการล่าลง

พวกเขามีเครื่องมือล่าสัตว์ที่มีประสิทธิภาพและต้องฝึกจนเป็นวิชาชีพ ผู้เรียนจะต้องมีอาจารย์ที่ปรึกษา (ทำหน้าที่คล้ายกับ professor) อาจารย์ชื่อเรียกว่า “เบอเลา” “บอเลา” หรือ “บลาว” ทำมาจากไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง ยาวประมาณ 2.5 เมตร ใส่ลูกดอกอาบยาพิษเรียกว่า “ปีลา” ยาพิษนำมาจากยางไม้เรียก “อีโปีะ” หรือที่คนไทยเรียก “ยางนอง” พวกเขาจะปิดสถานที่ต้นไม้ที่ให้ยางพิษกับคนภายนอก เพราะกลัวว่าจะเกิดผลกระทบในวงกว้าง หากมีใครนำลูกดอกไปใช้กับการล่าสัตว์ที่ไม่ระวัง หรือเอาไปใช้แทนปืนเมื่อยามขัดแย้งกันเองในหมู่ผู้ชาย ปีลามิพิษแรงมาก อันตรายกับผู้ใดหากไม่ระมัดระวังจะถูกพิษถึงตาย เขาจะเลือกยิงที่หัวสัตว์เท่านั้น เพราะเนื้อในส่วนร่างกายจะเก็บไว้เป็นอาหาร ปีลาถูกเก็บไว้อย่างดีปลอดภัยในกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งเรียกว่า “มานอะ” หรือ “มานี” หากใครถูกพิษปีลาไม่ว่าจะมาจากอุบัติเหตุหรือความไม่เชี่ยวชาญ หรือความเลินเล่อ บุคคลนั้นจะตายในเวลา 15 นาที ไม่สามารถพาไปหาแพทย์ได้ทัน

บางครั้งก็มีคนภายนอกจ้างให้พวกเขาจับกบหูด กบชนิดนี้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตำรวจตระเวนชายแดนเคยจับและข่มขู่โดยใช้ปืนเล็งเหมือนว่าจะยิงพวกเขาจริง ๆ ทำให้รู้สึกหวาดกลัวและไม่กล้าเร่ร่อนเข้าไปในเขตที่ ตชด.ลาดตระเวนอีกเลย พวกเขาไม่เคยชินกับการใช้ความรุนแรง¹⁵ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เขาารู้สึกโกรธและเสียใจ คนภายนอกอาจจะไม่เข้าใจว่าพวกเขาแทบจะไม่เคยใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา การตักเตือนด้วยคำพูดพวกเขาก็เชื่อฟังแล้ว การที่มีคนภายนอกมาจ้างหรือซื้อสัตว์บางประเภท ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เขากินอยู่แล้ว ในช่วงเวลาที่มีการเจริญพันธุ์สูง หากจะห้ามก็ห้ามพวกเขาได้โดยใช้คำพูด เจ้าหน้าที่คนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า เมื่อมีข้าราชการคนใหม่ ๆ ย้ายเข้ามาทำงานและพอรู้จักพวกเขาก็มักจะเรียกมาใช้งาน พวกเขาไม่เข้าใจว่าชาวจาโฮทำงานหรือหาอาหารทั้งวันเพื่อที่จะมีอาหารกินในหนึ่งวันเพียงมื้อเดียว เมื่อเขาสูญเสียเวลาในการหาอาหารไปแล้ว ก็จะเรียกร้องเอาจากคนที่ใช้งาน แต่ข้าราชการบางคนก็ดุด่าด้วยวาจาหยาบคายและไม่ให้ข้าวสวยหรือข้าวสารเป็นอาหาร พวกเขาแค่ขอข้าวโดยตรงเป็นแรงงานสำหรับการเรียกมาคุย ในแต่ละครั้งที่เสียเวลา พวกเขาก็ฟังคำต้อออก เพียงแต่พวกเขาใช้คำต้อหยาบคายต่อคนอื่นไม่เป็น

ชาวจาโฮปรับตัวกับธรรมชาติจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และถูกกดขี่มากยิ่งขึ้นทั้งจากรัฐและผู้ฉวยใช้ประโยชน์กดขี่ค่าจ้างแรงงาน และพวกเขายังต้องแสดงตัวตนเป็นนักรบรักชาติอีกด้วย จึงมีความกดดันตนเองและกลุ่มอย่างมากในการเลือกอาหารที่จะไม่ถูกนำมาเป็นข้ออ้างสำหรับไล่พวกเขาออกจากที่อยู่อาศัย

ฮายะห์ บ้าน/ที่พัก เร่ร่อน

การสร้าง “ฮายะห์” หรือที่พักของชาวจาโฮคือเรื่องที่น่าสนใจมาก อีกเรื่องหนึ่ง พบว่าพวกเขามีความสามารถในการจัดการพื้นที่อันจำกัดให้มีความยืดหยุ่นสำหรับรองรับคนทุกคนได้อย่างเหมาะสม มีการแบ่งส่วนพื้นที่ทั้งพื้นที่ส่วนรวมและพื้นที่ส่วนครอบครัวหรือส่วนตัว ที่น่าสนใจที่สุดได้แก่การจัดการกับความชื้นอย่างชาญฉลาด แสดงให้เห็นถึงความรู้เข้าใจเรื่อง ลม

ช่องอากาศ การถ่ายเทระบายอากาศเข้าและออกรวมถึงวัสดุที่นำมาใช้เป็นกำแพงของฮายะห์และกลุ่มที่พักทั้งหมด มีการใช้ไฟเพื่อขับไล่ความชื้นกระจายทั่วทั้งพื้นที่ และใช้ช่องระบายอากาศด้านบน ไฟเกิดความร้อนจึงดึงอากาศจากภายนอกออกมาจากกำแพงฝ้าผนังตามช่องรูเล็ก ๆ ของใบหวาย หรือใบของไม้ประเภทต้นปาล์ม ขับไล่ความชื้นไม่รู้สึกลำบากจนแต่อย่างใด และมีความอบอุ่นสบายตลอดที่พักอาศัยอยู่ในกลุ่มฮายะห์

ผู้หญิงเป็นผู้เลือกวัสดุที่มีอยู่ใกล้กับสถานที่สร้างฮายะห์ ผู้หญิงสูงอายุในกลุ่มจะเป็นผู้แบ่งพื้นที่ให้แก่ทุกคนรอบครัวอย่างยุติธรรม ผู้ชายแข็งแรงเป็นผู้ออกไปล่าสัตว์และเก็บหาของป่าระยะไกล ส่วนเด็กจะเป็นผู้ล่าและเก็บหาของป่ารอบ ๆ ฮายะห์ ในแต่ละฮายะห์พวกผู้หญิงจะสร้างแคร่ไม้ไผ่ขนาดพอเหมาะกับพื้นที่โดยเหลือพื้นที่รอบแคร่ไว้สำหรับจุดไฟเป็นกอง ทั้งชายชวาและปลูกแคร่ไม้ไผ่ขนาดใหญ่สำหรับเป็นที่ประชุมสังสรรค์กันในพื้นที่ทางสังคม ซึ่งมักจะอยู่ใกล้กับฮายะห์ของผู้นำสูงวัยผู้ชาย ฮายะห์ใช้วัสดุส่วนใหญ่ที่หาได้ตามธรรมชาติในละแวกนั้น เช่น ไม้ไผ่ ไม้ง่าม ใบปาล์มบังสุรย์ ใบกระวานและใบจู้เจ๊ะห์ (พืชในตระกูลหวาย) โดยที่วิธีการใช้ใบปาล์มบังสุรย์และใบกระวานใช้ทำผนังโดยการปักซ้อนกันเป็นแถว ส่วนการใช้ใบพืชตระกูลหวายก็จะใช้การสานถักให้เป็นผืนก่อนที่จะนำไปทำผนัง การปักกันของใบปาล์มบังสุรย์ลงบนดินต่อเนื่องกัน มีการใช้ใบกระวานและใบหวายมาแซมสลับกันบ้างสร้างเป็นฝ้าผนัง 3 ด้าน ใช้ไม้รวกขนาดเล็กประมาณนิ้วมือหรือใช้ลำไม้ไผ่มาทาบบนใบปาล์มบังสุรย์และใบอื่น ๆ เพื่อหนีบให้อยู่ในรูปทรงที่ต้องการ โดยผูกมัดกับเส้นเถาวัลย์ในการสร้างฮายะห์แต่ละหลัง ส่วนหลังคาจะใช้ใบไม้ประเภทใบปาล์มหรือหวายมาสานซ้อนทับเป็นหลังคา บางหลังอาจใช้ผ้าใบหรือแผ่นพลาสติกที่ได้จากในเมืองมาเป็นหลังคา

หากเห็นแคร่ไม้ไผ่หลายเตียง แสดงถึงว่าเป็นฮายะห์ของครอบครัวที่มีอยู่หลายคน ไม่มีการกำหนดทิศเพื่อแบ่งลำดับชนชั้น ให้ความสำคัญแก่ขนาดครอบครัวมากที่สุด คนโสดและครอบครัวที่ยังไม่มีลูก ครอบครัวไหนมีสมาชิกน้อยก็จะสร้างฮายะห์ขนาดเล็กและเลือกพื้นที่ราบระหว่างต้นไม้ที่ไม่กว้างนัก ส่วนครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมากก็จะจัดพื้นที่กว้างและสร้าง

ฮายะห์ขนาดใหญ่ การสร้างฮายะห์ไม่มีการกำหนดตำแหน่งว่าครอบครัวของผู้นำกลุ่มหรือผู้อาวุโสจะอยู่ในตำแหน่งใด แต่จะเลือกตำแหน่งพื้นที่ตามความเหมาะสม ฮายะห์ของทุกครอบครัวจะสร้างใกล้ ๆ กัน เว้นระยะห่างไม่มากนัก กลุ่มที่มีสมาชิกมากฮายะห์จะล้อมเป็นวงกลมขนาดใหญ่โดยให้ด้านหลังซึ่งใช้ใบไม้ปิดมิดชิดหันออกไปสู่ด้านนอก เว้นช่องเล็ก ๆ เป็นทางเข้าไปสู่ด้านใน และมีลานกลางกลุ่มฮายะห์สำหรับก่อไฟ

สถานที่เลือกสำหรับสร้างฮายะห์ไม่ห่างจากลำธารน้ำไหล แต่ก็ไม่ถึงกับตั้งอยู่ที่ริมน้ำเพราะต้องระวังเรื่องน้ำท่วมฉับพลันเมื่อมีฝนตก พวกเขาหลีกเลี่ยงการสร้างที่พักใต้ต้นไม้ใหญ่ โดยเลือกป่าที่มีต้นไม้ขนาดเล็กหรือขนาดกลาง ป้องกันอันตรายจากการที่กิ่งไม้จะหักโค่นลงใส่ที่พัก ไม่สร้างที่พักบริเวณเชิงเขาหรือทางด้านเพราะเป็นเส้นทางเดินของสัตว์ป่า ไม่มีการกำหนดตายตัวว่าหัวหน้ากลุ่ม ผู้อาวุโส ผู้นำ หรือสมาชิกธรรมดาจะต้องอยู่ในตำแหน่งไหน แต่จะเลือกจากความสะดวกและความเหมาะสมว่าครอบครัวที่มีสมาชิกมากก็จะเลือกพื้นที่ว่างที่กว้างกว่า ส่วนครอบครัวขนาดเล็กก็จะเลือกพื้นที่ที่เหลือที่ที่พักของกลุ่มที่อยู่อาศัยเร่ร่อนในป่าที่ริมทะเลสาบ จะสร้างฮายะห์ในที่ดินที่ไม่ห่างจากท่าจอดเรือ เพราะกลุ่มนี้เดินทางย้ายถิ่นโดยการใช้อูหรือหางยาวที่หน่วยงานท้องถิ่นมอบให้ การสร้างฮายะห์เป็นแบบเรียบง่ายเป็นซุ้มบังไพร ใช้วัสดุเท่าที่หาได้ง่ายในบริเวณนั้น ไม่ได้พิถีพิถันมากนักเพราะเคลื่อนย้ายบ่อยกว่าและพื้นที่มักจะแคบและชันมากกว่าคนที่อยู่ในป่าใหญ่ และพื้นที่มักจะเอียงลาดมากกว่ากลุ่มอื่นเพราะที่ราบเหมาะสมสำหรับปลูกฮายะห์ถูกน้ำท่วมไปทั้งหมด ผู้วิจัยติดตามกลุ่มที่อาศัยริมขอบอ่างเก็บน้ำหลายครั้งพบว่าเขาสร้างฮายะห์ คร่อมทางเดินบนสันเขา เพราะทางเดินมักจะถูกทำไว้บนพื้นที่ที่ความชันน้อยกว่าบริเวณอื่นอยู่แล้วช่วงเวลามรสุมฝนตกหนักบางกลุ่มก็ย้ายเข้าไปอยู่อาศัยในถ้ำ การก่อสร้างที่พักไม่ยากเพียงแต่ทำบังไพรปิดหน้าประตูและทำแคร่ไม้ไผ่

เมื่อชาวจาโฮเดินทางไปรับจ้างทำงานในหมู่บ้านเขาจะสร้างกลุ่มฮายะห์ในป่าที่ใกล้กับหมู่บ้านก็จะมีลักษณะชั่วคราวมากกว่า แต่ก็มีโครงสร้างเหมือนเดิมคือพยายามทำให้เป็นวงกลมและมีรั้วกำแพงที่ทำจากใบไม้ มีเตา

หลายเตาข้างแคร่ไม้ไผ่ ที่อยู่อาศัยแบบเร่ร่อนทั้งกลุ่มใหญ่ (ฮายะห์บือซาร์) หรือ กลุ่มย่อย คือเป็นที่รวมสมาชิกที่เร่ร่อนหาที่อยู่ อาหารและทำงานในหมู่บ้าน ทั้งกลุ่มใหญ่และเล็กไม่ได้แยกออกจากกันถาวรและพวกเขายังคงคิดว่า เป็นกลุ่มเดียวกันเช่นเดิม เหตุผลเพราะพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บุตรหลาน ภรรยา ยังอยู่อาศัยที่กลุ่มใหญ่ ซึ่งยังมีความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการรวมตัวกันเมื่องานในหมู่บ้านน้อยลง

ขนาดของฮายะห์แต่ละหลังมีขนาดไม่เท่ากันตามความจำเป็นของแต่ละครอบครัว ครอบครัวขนาดเล็กก็จะสร้างฮายะห์เล็ก ส่วนครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกมากก็จะสร้างฮายะห์ขนาดใหญ่เพื่อให้สมาชิกครอบครัวทุกคนมีพื้นที่ใช้สอยส่วนตัวอย่างพอเพียง รูปทรงของฮายะห์แต่ละหลังมีลักษณะคล้ายทรงเพิงหมาแหงน เพียงแต่หลังคาที่ใช้ใบไม้คลุมจะมีลักษณะที่โค้งมนกว่า ด้านหน้าเปิดเป็นช่องว่าง ไม่มีการปิดกั้นผนัง ภายในฮายะห์จะเป็นพื้นดินที่ถูกถางหรือกวาดจนเตียนโล่ง มีแคร่ที่สร้างจากลำไม้ไผ่สำหรับนอนและนั่งเล่น มีกองไฟกองเล็กอยู่ข้างแคร่ไม้ไผ่ ข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวของแต่ละคนจะถูกใส่ในห่อผ้าหรือถุง แขนวไว้ตามง่ามไม้ที่มีอยู่ในฮายะห์ของแต่ละครอบครัว ตรงกลางบริเวณด้านหน้าของฮายะห์ทุกหลังจะเว้นที่ว่างเป็นลานกว้างสำหรับกิจกรรมส่วนรวม มีการก่อกองไฟกองใหญ่กลางลาน ฮายะห์ทุกหลังสร้างติดกันเรียงในรูปแบบวงกลม โดยหันด้านหลังออกไปสู่ป่าภายนอก เว้นช่องขนาดเล็กประมาณคนรอดเข้าได้เพื่อเป็นประตูทางเข้า

มีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่สร้างที่พักแบบถาวร อาคารมีลักษณะยกพื้นสูงจากพื้นดิน มีใต้ถุนสูงประมาณ 1-1.50 เมตร สร้างโดยใช้ไม้ไผ่ทั้งในรูปแบบที่ทำเป็นปากไม้ไผ่และการขัดแตะ อาจใช้ไม้กระดานหรือวัสดุอื่นที่หามาได้มาเสริม ใช้ตะปูหรือการมัดหนีบด้วยเถาวัลย์ รูปทรงหลังคามักเป็นหลังคาจั่ว มุงด้วยตับจากหรือหญ้าคา บางหลังอาจใช้สังกะสี บางหลังทำพื้นชั้นล่าง เพื่อเพิ่มพื้นที่และใช้สำหรับหลบร้อน สิ่งหนึ่งที่พบคือทุกหลังนิยมปิดพื้นที่ภายในมิดชิด คล้ายกับฮายะห์ในป่า กันพื้นที่ส่วนตัวไม่ให้ใครเห็นหากพวกเขาไม่ต้องการ ที่พักถาวรมีลักษณะคล้ายกระท่อม ยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร บางหลังไม่ยกพื้น บางหลังสร้างติดต่อกันยาวสำหรับอาศัยหลายครอบครัว

ใช้หลังการร่วมกันแต่กันผนังแยกครอบครัว วัสดุที่ส่วนใหญ่เป็นวัสดุจากไม้ไผ่ โดยใช้ผนังเป็นปากหรือฝาขัดแตะ พื้นใช้ลำไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยตบจากหรือหญ้าคา บางที่เริ่มมีการใช้ไม้กระดานแต่ฝาบ้านยังคงเป็นปากไม้ไผ่ เทคนิคการก่อสร้างส่วนใหญ่ใช้ตามลักษณะที่เคยชินเหมือนครั้งอยู่ในป่าคือ พวกเขา ยังคงรักษารูปทรงประกอบและหน้าที่ต่าง ๆ ของหยาะให้ถึงแม้จะมีการปรับตัวให้สามารถอยู่ได้ในระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับความสัมพันธ์กับสังคมในที่ราบ โดยมีการใช้วัสดุภายนอกที่ตนเองหาได้มาประกอบกับโครงสร้างเดิมได้เป็นอย่างดี

จักรวาลวิทยา ศาสนา และมิติคู่ขนาน (parallel)

การศึกษาชาวจาโฮเรื่องเล่าความเชื่อวิธีการจัดการกับคนตาย การอธิบายการย้ายถิ่นของจิตวิญญาณผู้ตายให้มีสถานะใหม่ซึ่งสะท้อนออกมาจากจักรวาลวิทยาของชาวจาโฮ ในเรื่องการแยกโลกออกเป็นสองโลกที่เป็นคู่ขนานกัน คือ โลกของคนที่มีชีวิตและโลกคนตายที่มีชีวิตหลังความตายในพื้นที่ภูมิศาสตร์เชิงซ้อน ชาวจาโฮทุกกลุ่มนับถือผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงสุดคนเดียวกัน เรียกว่า “อลัจ (the Aluj)” การประกอบพิธีกรรมขอพร การรักษาโรค การปิดเป่าโซคร้าย ทำพิธีกรรมไม่ซับซ้อน แค่ว่าพวกเขาคิดหรือนึกถึงอลัจก็ถือว่าเสร็จพิธีกรรม อลัจคล้ายกับพ่อซึ่งเป็นต้นเชื้อ ของชาวจาโฮทั้งผอง เมื่อพวกเขาตายไปก็จะไปอยู่ในมิติเชิงซ้อนที่อลัจอยู่อาศัย พวกเขาเชื่อว่าเมื่อตายแล้วจิตวิญญาณก็จะละทิ้งเรือนร่าง ร่างกายจึงหมดความสำคัญและไม่ต้องการได้รับการปกป้องแต่อย่างใด ถูกปล่อยให้เน่าเปื่อยกลายเป็นอาหารของสัตว์ ปุ๋ยแก่พืช ผู้วิจัยสงสัยต่อเรื่องนี้มากเมื่อเริ่มศึกษาแต่เมื่อเข้าใจจักรวาลวิทยาของชาวจาโฮแล้ว จึงไขเรื่องราวทั้งหมดออกมาได้ พวกเขาไม่ใช่ไม่มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการจัดการศพ ผู้วิจัยเข้าใจว่าการปล่อยให้ศพกลายเป็นอาหารของสัตว์และพืชเป็นพิธีกรรมหนึ่งของชาวจาโฮ

พิธีกรรมปลงศพโดยปล่อยให้ศพกลายเป็นอาหารของธรรมชาติเป็นประเด็นคำถามที่สำคัญมาก ช่วยไขความเข้าใจ ทำให้ผู้วิจัยเสาะหาคำอธิบายของชาวจาโฮ พบว่าเขาอธิบายว่าโลกเราประกอบด้วยโลกสามโลก ซึ่งซ้อน

อยู่ในโลกกายภาพเดียวกัน โลกแรกคือโลกที่มนุษย์ทุกคนอาศัยอยู่ โลกที่สองคือโลกที่คนกำลังจะตาย/โลกที่คนตายกลับมาติดต่อกับคนเป็น และโลกที่สามคือโลกของคนที่ยาตายไปแล้ว ในโลกนี้อัลลิจซึ่งเป็นพระเจ้าอยู่ร่วมกับพวกเขาโดยทั่วไปแล้วโลกทั้งสามแยกออกจากกัน แต่ว่าคนแก่สามารถติดต่อกับบรรพบุรุษอีกมิติได้ หากต้องทำกิจกรรมอะไรนอกจากขอกลับอัลลิจแล้วพวกเขายังขอให้คนแก่คุยกับบรรพบุรุษต่างมิติได้ ดังนั้นพวกเขาจึงรู้สึกว้าป้าที่ตนเองอยู่เป็นบ้านเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ และมีญาติพี่น้องมากมายอยู่อาศัยด้วยกันถึงแม้เขาจะมองไม่เห็น และได้รับความช่วยเหลือโดยผ่านคนแก่ในกลุ่ม

องค์กรทางสังคมของโลกเชิงซ้อนก็เป็นเช่นเดียวกับโลกทั้งสองโลก เพียงแต่ว่าโลกของคนที่ยาตายไปแล้วเป็นโลกตลอดกาลไม่มีเวลา หากใครตายไปในช่วงวัยเด็กเขาก็จะเป็นเด็กตลอดไป หากใครตายไปในวัยที่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วเขาก็จะมีรูปร่างเช่นนั้น เพียงแต่แข็งแรงสมบูรณ์กว่าในปัจจุบัน เมื่อจาฮอนคนหนึ่งตายเขาจะต้องค้นหากลุ่มที่เร่ร่อนในป่าเชิงซ้อนใหม่ เขาอาจจะเจอกับญาติ พ่อและแม่ที่เสียชีวิตไปแล้วและขอเข้าไปอยู่อาศัยเป็นสมาชิกคนหนึ่ง มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนตามแหล่งอาหาร เป็นผู้ล่าและเก็บหาของป่าต่อไปในโลกต่างมิติออกไปจากโลกคนเป็น ก็ต้องหาผู้นำกลุ่มเช่นกัน หากผู้นำกลุ่มที่มีอยู่เป็นจำนวนมากก็จะมีทางเลือกผู้นำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเป็นผู้ปกครอง โลกมิติคู่ขนานจึงเป็นโลกที่กดมิติเวลาให้หยุดการแยกในระดับคู่ขนาน ทำให้เกิดลักษณะของการอยู่ร่วมเวลาเดียวกัน และทำให้ความผูกพันทางสังคมก่อตัวอย่างสมบูรณ์แบบมากกว่าการอยู่โดดเดี่ยวเพียงแต่ในโลกปัจจุบัน ดังนั้นพวกเขาที่อยู่ในโลกวันนี้จึงยึดถือ “คุณค่าร่วม” คือ มีหน้าที่ซึ่งต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน ในหมู่เครือญาติ เพื่อน ซึ่งถูกรักษาไว้สำหรับอนาคต

ผู้วิจัยจึงเข้าใจว่าองค์กรทางสังคมปัจจุบันถูกรักษาและลอกแบบออกมาจากจินตนาการถึงโลกเชิงซ้อนร่วมเวลา เขาพยายามทำให้โลกปัจจุบันกับโลกอีกโลกหนึ่งมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด รูปธรรม วัตถุวิสัยอีกประการหนึ่งก็คือ การอนุรักษ์ธรรมชาติยังเกี่ยวข้องกับโลกเชิงซ้อน พวกเขาเชื่อว่าโลกเชิงซ้อนก็มีต้นไม้ สัตว์ แม่น้ำ เหมือนกันกับโลกที่พวกเขาเห็น หากต้นไม้ลดความสมบูรณ์ลง โลกเชิงซ้อนซึ่งเป็นโลกกายภาพศักดิ์สิทธิ์จะพับกลับมา

โลกนี้ พื้นฟูให้โลกนี้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง นับกันหน่วยต่อหน่วย หากแต่ถ้าพวกเขาทำลายธรรมชาติมากเกินไปการฟื้นฟูก็จะต้องใช้เวลามาก อาหารก็จะลดลง แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามบรรพบุรุษกำหนดวิธีคิดไว้แล้วว่าธรรมชาติจะกลับฟื้นฟูได้อย่างแน่นอน ชาวจาโฮจึงมีวิถีชีวิตในป่าแบบใช้ประโยชน์แค่นั้น พวกเขาไม่ปลูกต้นไม้ ไม่เลี้ยงสัตว์ ไม่ปลูกผัก การทำเช่นนั้นกลายเป็นเรื่องน่าขันชวนหัว เขาบอกว่าคนภายนอกต้องปลูกเพราะในธรรมชาติไม่มีอาหารแล้ว พวกเขาจะปลูกไปทำไมในเมื่อในป่ามีอาหารมากมาย จักรวาลวิทยาได้เข้ามากำหนดการรับรู้และวางแบบแผนคร่าว ๆ ให้ และรักษาการดำรงชีพแบบเร่ร่อน และการหาอาหารให้คงเดิม

ผู้วิจัยจึงสามารถอธิบายได้ว่ามิติหรือพื้นที่พิเศษทางความคิดเป็นมิติที่มีระดับความจริงต่อชาวจาโฮและทำหน้าที่กระตุ้นการปฏิบัติ การมีหน้าที่ต่างผูกพัน การเรียนรู้คุณค่า และการเป็นคนที่มีสมบูรณ์ ที่เหมาะสมสำหรับมิติหลังชีวิตนี้ การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพวกเขาจึงสะท้อนออกมาจากความจริงเหล่านี้ เช่น การจัดการศพ ที่มีความแตกต่างหลากหลายมากยิ่งขึ้นในบางกรณีก็จัดการเพื่อแก้ไขปัญหาข้อผิดพลาดอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนมาอยู่ติดที่มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะอธิบายต่อไปข้างหน้า

ชาวจาโฮในยะลาและนราธิวาสมีความเปลี่ยนแปลงการจัดการศพไปบ้าง หากเปรียบเทียบจากการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมดในสองจังหวัด ผู้วิจัยพบว่า มีเพียงกลุ่มที่อยู่อาศัยใน อ.จะนะ อ.นราธิวาส เท่านั้นที่จัดการศพแบบดั้งเดิม เช่น กลุ่มบ้านไอร์ลาตาจัดการศพโดยไม่มีการฝังศพ พวกเขาใช้เสื้อห่อหุ้มศพวางไว้บนแคร่ไม้ไผ่ปล่อยให้สัตว์ป่ากินเรือนร่างศพเป็นอาหาร กลุ่มมะแซ/ผัดพริก ก็เคยปฏิบัติเช่นเดียวกัน หรือในบางครั้งผู้ป่วยหนักยังไม่ทันเสียชีวิต กลุ่มผัดพริกทั้งกลุ่มก็ทำแคร่ไม้ไผ่และยกผู้ป่วยให้ไปนอนรอความตาย แล้วย้ายหนีไปในทันที ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับชาวมลายูมุสลิมมากขึ้นได้มีการเปลี่ยนแปลงพิธีการจัดการศพ โดยการขุดหลุมฝังศพ มีการอาบน้ำศพ แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าของผู้ตายแล้วห่มศพด้วยผ้าสีดำ หลังจากนั้นก็ประกอบพิธีกรรมโดยผู้เฒ่าเป็นผู้นำพิธีการ แสดงท่าทางในการอ่านบทสวด มีการสวดคาถาเป็นเวลา 3 วัน ต่อหน้าศพ บริเวณพิธีกรรมได้มีการตั้งผลไม้

หรือของกินต่าง ๆ ไว้ให้ตลอดเวลา เมื่อครบ 3 วัน ทั้งหมดก็ช่วยกันนำศพไปฝังในหลุมที่เตรียมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นบริเวณฮายะห์นั่นเอง พวกเขาย้ายที่พักหนีจากศพในวันที่ 4 แต่เมื่อมีโอกาสพวกเขาก็จะแวะเวียนมาที่หลุมฝังศพเสมอ พวกเขาอธิบายวิธีการทำศพแบบใหม่ว่าเพื่อให้จิตวิญญาณของผู้ตายเหงา และเป็นการปลอบประโลมญาติของผู้ตายไม่ให้เสียใจมากเกินไปจากการสูญเสีย การเปลี่ยนแปลงประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมในกลุ่มต่าง ๆ โดยทั่วไปจะมีคำอธิบายเชื่อมโยงระหว่างสิ่งใหม่และสิ่งเก่า แต่สำหรับกลุ่มจาโฮนั้นขาดคำอธิบายไปผู้วิจัยต้องการศึกษาเพิ่มเติม ดูเหมือนว่าวิธีคิดใหม่ที่เพิ่มเข้ามาในจักรวาลเดิมยังขาดการอธิบายที่นำมาเชื่อมโยงระหว่างเก่าและใหม่ได้

การจัดการศพชาวจาโฮทั้งสองรูปแบบข้างต้นคล้ายกันในเรื่องการย้ายฮายะห์หนีศพ แต่มีกลุ่มหนึ่งที่แตกต่างออกไป กลุ่มโตะมะโตะฝังศพในหมู่บ้านที่ตนเองอยู่อาศัย กลุ่มนี้ได้มีการตั้งหมู่บ้านถาวรจากการสนับสนุนโดยองค์การบริหารส่วนตำบลไอยเยอร์เวง อ.เบตง จ.ยะลา ในวันหนึ่งเด็กในกลุ่มบ้านเสียชีวิต พวกเขาไม่สามารถย้ายบ้านหนีได้ จึงจัดการกับการปฏิบัติในโลกปัจจุบันแตกต่างออกไป เขาอธิบายเหตุผลว่า จิตวิญญาณผู้ตายไม่สามารถค้นหาชุมชนเร่ร่อนต่างมิติได้ เพราะติดอยู่กับโลกก่อนตาย เพราะพวกเขาไม่ย้ายบ้านหนีลูกจึงเกาะติดพวกเขา และเขาเองก็ไม่สามารถพาจิตวิญญาณของลูกไปหาบรรพบุรุษในป่าได้ จึงต้องสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ให้จิตวิญญาณของลูกอาศัยอยู่ เขาสร้างบ้านครอบหลุมฝังศพลูก จากนั้นก็นำข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้า ของเล่นเด็กไว้ในบ้าน ทำเตาและก่อไฟให้ด้วยในบางครั้ง

โลกคู่ขนานคือจักรวาลวิทยาที่สำคัญของชาวจาโฮเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตซึ่งขัดแย้งกับวิถีที่ตนเองควรปฏิบัติพวกเขาก็ปรับเปลี่ยนวิธีการและดำรงอยู่อย่างขัดแย้งกันเอง เช่น การทำหลุมฝังศพ การปลุกบ้านให้คนตายอยู่ในหมู่บ้าน และการเวียนไปสู่หา ซึ่งมาจากการซึมซับแบบปฏิบัติทางวัฒนธรรมใกล้ชิดตัวเข้ามาและการสร้างแนวทางการปฏิบัติใหม่เพื่อที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบันถึงแม้จะขัดแย้งกันเองก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงหรือการเคลื่อนตัวทางประเพณีและวัฒนธรรมทั้งหมดนี้ ชาวจาโฮยังไม่ได้

ละทิ้งจักรวาลวิทยาบรรพบุรุษ เขายังเชื่อว่ามี “อสัง” และบรรพบุรุษที่อยู่ในโลกเชิงซ้อน ซึ่งเฝ้ามองพวกเขาและมีความหวังดีอำนวยความสะดวก ปิดป่าภัยร้าย รวมถึงจะช่วยฟื้นคืนระบบนิเวศป่าในโลกปัจจุบันให้สมบูรณ์ เช่นเดียวกันกับโลกเชิงซ้อน ซึ่งไม่มีวันเสื่อมทรมลง ดังนั้นโลกคู่ขนานคือโลกสมมุติจินตนาการที่ถูกนำมาเปรียบเทียบกับโลกจริง การเชื่อถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ไม่เปลี่ยนแปลงคือการกำกับควบคุมและกระตุ้นให้ชาวจาโฮมีความหวังกับโลกปัจจุบันว่าบรรพบุรุษจะช่วยให้เกิดฟื้นตัวของนิเวศโดยการลอกตัวแบบจากโลกอุดมคติได้เมื่อถึงเวลาวิกฤติ การตายจึงมีความสำคัญสำหรับคนที่ยังอยู่ Marshall Sahlins (2017) อธิบายไว้ในหัวข้อ การเมืองของการเปลี่ยนแปลง (The politics of alterity) ว่าการตายก็คือการเมืองประเภทหนึ่งที่ทำให้เกิดความปั่นป่วนขึ้น แต่มันขัดแย้งกันเองที่ทรัพยากรของอำนาจทางการเมืองในสังคมของออสเตรเลียเซียนและคนอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ถ้าหากมนุษย์ไม่ตายหรือไม่สามารถที่จะตายได้สังคมมนุษย์น่าจะสับสนกับระบบวิธีคิดจักรวาลวิทยา หากการตายยังคงดำรงอยู่ ก็จะทำให้สังคมยังเชื่อมต่อกับสิ่งที่อยู่ภายนอกสังคม (Sahlins, 2017: 47-48; Viveiros de Castro, 1992: 190-191; Viveiros de Castro, 1992: 190-191)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยชาวจาโฮ พวกเขาไม่เคยรับรู้วิธีคิดการจำแนกแยกแยะทางชาติพันธุ์มาก่อน ไม่เคยรู้ว่าคนที่แตกต่างกันนั้น จากลักษณะภายนอกทางกายภาพถูกนำมาเป็นสิ่งที่บ่งชี้ที่แตกต่างกัน และเรียกว่า เชื้อชาติ และต่อมาก็เปลี่ยนแปลงมาเป็นการจัดประเภทโดยชาติพันธุ์ ควรเลิกใช้คำว่า “ซาไก” เป็นชื่อเรียกชาติพันธุ์ และเลิกใช้การจัดกลุ่มทางเชื้อชาติ เช่น เรียกพวกเขาว่า “นิกริโต” เพราะปัจจุบันโดยสากลได้ยกเลิกการใช้เชื้อชาติมาจำแนกกลุ่มชนมนุษย์เพราะเคยเป็นเหตุให้นำมาใช้กดขี่จนเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์มาแล้ว คำถามก็คือ นักวิชาการจะตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือไม่หรือจะยังตอกย้ำการกดขี่มนุษย์จากความรู้ลัทธิอาณานิคมสำหรับการเรียกแบบไม่ทางการในภาคใต้ประเทศไทยเรา อาจจะใช้คำเรียก

ชาวโอรังอัสลีก็ได้ คำนี้สื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นหมายถึงคนดั้งเดิม และในเอกสารวิชาการควรเรียกตามการจัดกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นทางการของประเทศมาเลเซีย ว่า “ชาวจาโฮ” ภาษาอังกฤษ “the Jahai” แต่ควรตระหนักว่าการเรียกชื่อชาติพันธุ์ที่เป็นสากลและให้เกียรตินั้นก็ยังเป็นการยึดเย็ดการเรียกชื่อให้แก่ “พวกเขา” ซึ่งยังไม่เข้าใจวิถีคิดการจำแนกกลุ่มชนด้วยชาติพันธุ์ และงานวิชาการควรย้ำให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิชนพื้นเมืองและสิทธิในความเป็นมนุษย์

ผู้วิจัยยังคิดว่าควรที่จะแสวงหาทางออกที่ยังรับรองการดำรงอยู่แบบเร่ร่อน การล่าและเก็บหาของป่า แต่จะหาอย่างไรที่จะทำให้โครงสร้างขององค์กรรัฐ เช่น ป่าไม้ สาธารณสุข การปกครองส่วนท้องถิ่นบูรณาการให้ชาวจาโฮ 439 คน สามารถเป็นพลเมืองได้โดยไม่บังคับให้พวกเขาสูญเสียรูปแบบวิถีชีวิตของตนเอง และยังคงให้พวกเขาสามารถติดต่อข้ามพรมแดนประเทศเพื่อสืบเนื่องความเป็นธรรมชาติ/วัฒนธรรมของชาวจาโฮระหว่างประเทศไทยและมาเลเซีย อาจจะมีหน่วยงานที่เข้ามาประสานความร่วมมือทั้งในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียในการทำงานฟื้นฟูและปกป้องสิทธิให้แก่ชาวจาโฮ ปัญหาด้านอาหาร ด้านสาธารณสุขเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดและยังต่อเนื่องไปสู่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ เพราะมีผู้ฉวยใช้ประโยชน์ชาวจาโฮในลักษณะของการใช้แรงงานกตัญญูค่าแรง และการกตัญญูจากการท่องเที่ยว เช่นการกั้นวิกเก็บเงินเข้าชมความแปลก ซึ่งควรมีการรณรงค์ให้แก่อำเภอเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ปัจจุบันอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ได้เริ่มทำบัตรประชาชนให้แก่ชาวจาโฮ แต่จะหาอย่างไรจะไม่ทำให้การเป็นพลเมืองกลับเป็นการเข้าไปละเมิดสิทธิทางชาติพันธุ์ของชนพื้นเมืองดั้งเดิม เช่น ไม่ใช่เป็นเหตุในการอพยพออกมาจากป่า ไม่บังคับเด็กเข้าโรงเรียนประจำ ไม่เกณฑ์ทหารเพราะจะเป็นการพรากพวกเขาจากการทำหน้าที่การหาอาหารในชีวิตประจำวันแก่กลุ่มเครือญาติ

เชิงอรรถ

- ¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชาวโอริงอัสลีภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปี 2562
- ² เวลานั้นกมานุษยวิทยาอธิบายการเร่ร่อน (nomad) โดยทั่วไปหมายถึง การทำการเกษตรแบบเร่ร่อน การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน และหมายถึงการเป็นผู้ล่าและเก็บหาของป่าด้วย ในกรณีศึกษาของผู้วิจัยหมายถึง การล่าสัตว์และเก็บหาของป่า (Krader, 1959: 499; Sutton & Anderson, 2010: 135)
- ³ ประชากรชาวโอริงอัสลีประเทศมาเลเซีย ปี 2006 มีทั้งหมด 149,723 คน (Abdullah et al., 2016)
- ⁴ Father Paul J. Schebesta (1887-1967) ชาวเวียนนา ประเทศออสเตรีย เขาจบการศึกษา Ph.D. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม เชี่ยวชาญเรื่อง Egyptology ที่มหาวิทยาลัยเวียนนา ปี 1926 แต่ชีวิตทางวิชาการกลับพลิกผันเปลี่ยนมาวิจัยจนได้รับการยอมรับว่าเป็นนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมภาษาศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ Nigritos ที่มาเลเซีย และ African Pygmies และได้เป็น ศาสตราจารย์ทางด้าน “Cultural Anthropology, History of Religion, and Linguistics” (Dupré, 1968, 1969) นอกจากนี้ก็มีงานของ Niclas Burenhult (2001) “Jahai Phonology: A Preliminary Survey”, Nicolas Burenhult (2001) “Loanword phonology in Jahai” Nicolas Burenhult (2002) “A grammar of Jahai”
- ⁵ มีผลงานที่นักวิชาการภาษาศาสตร์ชนพื้นเมืองน่าจะศึกษาต่อไป เกี่ยวกับภาษาของชาวจาโฮ “Grammatical Sketch of the Jahai Dialect, Spoken by A Negrito Tribe of Ulu Perak and Ulu Kelantan, Malay Peninsula.” (Schebesta, 1928)
- ⁶ ประเทศไทยใช้ “วาทกรรมชาวเขา” สำหรับจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประชาชนที่ใกล้ชิดและกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบจากมุมมองของรัฐ (ปันแก้ว, 2541)
- ⁷ การยกเลิกการเรียกชื่อที่เหยียดคนอื่นถูกยกเลิกอย่างเป็นทางการในมาเลเซีย แต่สำหรับประเทศไทยแล้วนักวิชาการจำนวนมากกลับยังขาดความตระหนักถึง ซึ่งมียุทธศาสตร์งานที่มีปัญหา (Porath, 2010; เกศริน, 2544; เกศริน & พวงเพ็ญ, 2546; ทยา, 2533; บุญเสริม, 2523; บุญเสริม และสมฤทัย, 2548, 2557; มธุรส, 2538; สิริพร, 2558; สุนิตดา, 2553; สุวัฒน์, 2538; อัมพร และคณะ, 2551; อาภากริธน์, 2539) หรือแม้แต่ผลงานที่เขียนถึงปัญหาของการดูหมิ่นดูแคลนทางชาติพันธุ์

ในทางภาษาและภาพตัวแทน ก็ขาดความอ่อนไหวในทางภาษา ทั้งการตั้งชื่อบทความ และการให้ความเห็นที่แสดงจุดยืนอันชัดเจนสำหรับการเรียกชื่อ กลุ่มเครือ และ ชื่อนความเห็นให้ตีความเอง เช่น อภิญา แก้วอุทัย (2563) “มันนิ “ซาโก”: ภาพ ตัวแทนชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ”

⁸ พบว่ามีการจับชาวโอริงอัสลี-เซม้ง มาเป็นทาสใช้แรงงาน :ซึ่งในเวลานั้นชาวต่างชาติ เรียกว่านิกริโต

⁹ เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตระบุว่า มีประชาชนที่ได้รับผลกระทบ เพียง 1,100 ครอบครัว ไม่มีการรายงานผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์จาโฮหรือชาว โอริงอัสลีในโครงการ เพียงแต่บอกว่ามีหมู่บ้านซาโกอยู่ใกล้กับโครงการเขื่อนและ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2561)

¹⁰ มีแต่ชาวเกินชีวหรือโอริงอัสลีผู้ใช้ภาษาเกินชีว (Kensiu language) ที่เหลือตกค้าง ที่หมู่บ้านซาโกอันมาจากความล้มเหลวของหน่วยงานรัฐที่เมื่อนำพวกเขามาจัดตั้งเพื่อ เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวและก็จัดการได้ไม่ดีจนชาวเกินชีวส่วนใหญ่ย้ายไปประเทศ มาเลเซีย

¹¹ บุญเสริม ฤทธาภิรมย์ และ สมฤทัย ณ น่าน (2548, 2557) ได้ประเมินจำนวน ประชากรว่ามีชาวมันนิทิวเขาบรรทัดจำนวน 200 คน และทิวเขาสันกาลาศีรี จำนวน 100 คน รวมแล้วประมาณ 300 คน (บุญเสริม & สมฤทัย, 2557: 72-73) ซึ่งเป็น ที่แน่ชัดแล้วจากงานวิจัยนี้ว่าประเมินน้อยกว่าความเป็นจริง

¹² หากเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียในงานมานุษยวิทยา “Semang: East and Southeast Asia.” (Endicott, 1996: 234) พบว่ามีความแตกต่างกันที่ ชาวจาโฮ ไม่เลี้ยงสัตว์ ไม่ปลูกพืชเพื่อเป็นอาหาร เพราะคิดว่าในป่ายังมีอาหารสมบูรณ์ ทั้ง พืชและสัตว์

¹³ ชื่อเรียกภาษาจาโฮเป็นชื่อเรียกดั้งเดิมในปัจจุบันก็อาจจะไม่สามารถเข้าใจความหมาย เดิมได้ (Blench, 2006: 3)

¹⁴ “แตแต” คือภาษาจาโฮ ส่วนคำว่า “โอรี” ภาษามลายูแปลว่าลำห้วยหรือลำคลอง

¹⁵ V. A. Shnirelman (1994) เสนอว่า จากข้อมูลในประวัติศาสตร์ชาวจาโฮแห่ง คาบสมุทรมลัคคาเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมในการสร้าง สันติภาพ ใช้กลอุบายเป็นเครื่องมือ เช่น เวทมนตร์ และศาสนา เป็นเครื่องมือใน การพัฒนาเหตุการณ์จากความขัดแย้งสู่สันติภาพเช่นเดียวกับ ชาวอ่า ปิกมีส์ (the Aka Pygmies) จากแอฟริกากลาง (Shnirelman, 1994: 300)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำนักงานอนุรักษ์สัตว์ป่า. 2549. *สถานีวิจัยสัตว์ป่าป่าพรุ ป่าฮาลา-บาลา*. Retrieved from <http://web3.dnp.go.th/wildlifeweb/animConserveDepView.aspx?depld=59>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2561, 13 กุมภาพันธ์). ช้างป่าเหยียบชาวบ้านอ.บ้านนั้งस्ता เสียชีวิต 1 ราย. *กรุงเทพธุรกิจ*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/792316>, (9 สิงหาคม 2564).
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. 2561. *เขื่อนบางลาง*. Retrieved from https://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2566&Itemid=117 (7 สิงหาคม 2564).
- กิตติยา ถาวโรฤทธิ์, พงษ์พันธ์ สุขสุพันธ์, และ นฤมล แสงประดับ. 2560. ความหลากหลายของแมลงชีปะขาว แมลงสโตนฟลาย และแมลงหนอนปลอกน้ำ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 9(3), 149-161.
- เกศริน มณีนน. 2544. *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดตรัง พัทลุง และยะลา*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพฤกษศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เกศริน มณีนน และ ศิริรักษ์ พวงเพ็ญ. 2546. *ชาวกะเหรี่ยง: ชนกลุ่มน้อยภาคใต้ของไทย*. สงขลา: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทยา เตชะเสน. 2553. ดนตรีชาวกะเหรี่ยงศึกษาตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไทยรัฐ. (2561, 4 มิถุนายน). เบตง โหล่งช้างป่าอาละวาด! บุกทำลายบ้านเรือน เล็งผลักดันคืนป่า. *ไทยรัฐออนไลน์*. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/news/local/south/1299254>, (9 สิงหาคม 2564).
- ธงชัย วินิจจะกูล. 2560. *คนไทย/ คนอื่น: ว่าด้วยคนอื่นของความเป็นไทย*. นนทบุรี: ฟาเดียวกาน.
- บุญเสริม ฤทธาภิรมย์. 2523. *ชาวกะเหรี่ยงแห่งขุนเขา และสมุนไพรรักษาโรค*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์คัลเลอร์.
- บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, และ สมฤทัย ณ น่าน. 2548. *ไม่มีเงาชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

- บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, และ สมฤทัย ณ น่าน. 2557. เราควรเรียกเงาะป่าในภาคใต้ของไทยว่าเงาะซาไกหรือ. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 33(1), 71-88.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2541. วาทกรรมว่าด้วย “ชาวเขา”. *วารสารสังคมศาสตร์*, 11(1), 92-135.
- ผู้จัดการ. (2563, 26 ธันวาคม). เรื่องสลด! พบซากลูกช้างป่าติดบ่วงแร้วลวดสลิงตายอนาถกลางป่าใน อ.กาบัง จ.ยะลา. *ผู้จัดการออนไลน์*. Retrieved from <https://mgronline.com/south/detail/9630000131952>, (9 สิงหาคม 2564).
- โพสต์ทูเดย์. (2561, 13 กุมภาพันธ์). การเมืองช้างป่าเหยียบชาวบ้านในอำเภอบ้านนังสตาขณะกรีดยางเสียชีวิต 1 ราย เล็งสร้างโป่งตามแนวชายป่าแก้ปัญหาระยะยาว. *โพสต์ทูเดย์*. Retrieved from <https://www.posttoday.com/social/local/540195>, (9 สิงหาคม 2564).
- มธุรส คุ่มประสิทธิ์. 2562. *การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบอกเวลาในภาษาไทยกรุงเทพฯ กับภาษาซาไกแต้แอ้น ที่อำเภอบำบอน จังหวัดพัทลุง*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เยาวลักษณ์ วิลัย. (2538). *ลักษณะแฮปโพลไทป์ของยีนบีตาอี-ไกลบินในชนเผ่าซาไกและชาวซอง*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพันธุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิกิพีเดีย. 2561. *เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา*. Retrieved from <https://th.wikipedia.org/wiki/เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา>.
- สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2562). *บางหลวง (Bang Lang)*. Retrieved from http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1089.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. 2558. *รายงานการวิจัยเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีกลุ่มซาไกและเขม้งหรือมานิในภาคใต้ : จังหวัดพัทลุง สตูลและตรัง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุนิตดา ชูสวัสดิ์. 2553. *ซาไก: การสร้างความเป็นอื่นในบริบทการพัฒนาของรัฐไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุวัฒน์ ทองหอม. 2538. *เงาะชนผู้อยู่ป่า: ชาติพันธุ์มนุษย์ดึกดำบรรพ์ที่ยังเหลืออยู่*. กรุงเทพฯ: บริษัท ทันเวลา.

- อภิขญา แก้วอุทัย. 2563. มัณนิ “ซาไก”: ภาพตัวแทนชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 17(2), 145-191.
- อัมพร ศรประสิทธิ์, จุริรัตน์ บัวแก้ว, สุภาพร วุกถ้อง, และ จิตรา สายสิงห์. (2551). *โครงการวิจัยภูมิไทยในชุดไทย: ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อาภาภิรัตน์ วัลลิโกดม. 2539. จากชายเขตชั้นร้ พัทลุงพารา สู่กรุงเทพมหานคร. *จุลสารไทยคดีศึกษา*, 13(1), 54-59.

ภาษาอังกฤษ

- Abdullah, J., Sayuti, N. M., Arshad, A. A. M., & Embong, M. R. 2016. Living Conditions in Orang Asli Resettlement Project (PROSDT) of Pantos, Pahang, Malaysia, *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 222, 143-150.
- Andaya, L. Y. 2008. *Leaves of the Same Tree : Trade and Ethnicity in the Straits of Melaka*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Bachofen, J. J. 1967. *Myth, Religion, and Mother Right: Selected Writings of J. J. Bachofen*. London: Routledge & K. Paul.
- Baer, A., Endicott, K., Gianno, R., Howell, S., Nowak, B. S., & Sluys, C. v. d. 2006. *Orang Asli women of Malaysia : perceptions, situations & aspirations*. Subang Jaya (Malaysia): Center for Orang Asli Concerns.
- Bigelow, R. 1972. The evolution of cooperation, aggression, and self-control. *Nebraska Symposium on Motivation*, 20, 1-57.
- Blench, R. 2006. *Why are Asian-speakers Austronesian in culture?* Paper presented at the EFEO, SIEM REAP, 28-29th JUNE 2006, Siem Reap.
- Bloch, M., & Parry, J. 1999[1982]. Introduction: Death & the regeneration of life. In M. Bloch & J. Parry (Eds.), *Death & the regeneration of life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brandt, J. H. 1961. The Negritos of Peninsular Thailand. *Journal of the Siam Society*, 49(2), 123-160.
- Burenhult, N. 2001. Jahai Phonology: A Preliminary Survey. *The Mon-Khmer Studies Journal*, 31, 29-45.

- Burenhult, N. 2001. Loanword phonology in Jahai. In *Lund University Working papers* (Vol. 48, pp. 5–14). Lund, Sweden: Department of Linguistics.
- Burenhult, N. 2002. *A grammar of Jahai*. (PhD. Thesis). Department of Linguistics and Phonetics, Lund University, Lund, Sweden.
- Carey, I. 1976. *Orang Asli: the aboriginal tribes of Peninsular Malaysia*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Cooper, J. M. 1940. Andamanese-Semang-Eta Cultural Relations. *Primitive Man*, 13(2), 29-47. doi:10.2307/3316490.
- Cunninghama, A. J., Worthington, S., Venkataramana, V. V., & Wrangham, R. W. 2019. Do modern hunter-gatherers live in marginal habitats? *Journal of Archaeological Science*, 25, 584-599. doi:10.1016/j.jasrep.2019.05.028
- Dentan, R. K., & Charles, I. 1997. Telling the Truth in Difficult Times: Malaysian Anthropologists and Orang Asli. *American Anthropologist*, 99(4), 836-838.
- Dupré, W. 1968. Obituaries: PAUL JOACHIM SCHEBESTA 1887-1967. *American Anthropologist*, 70, 537-545.
- Dupré, W. 1969. Paul Joachim Schebesta (1887-1967). *History of Religions*, 8(3), 260-266.
- Durkheim, E. m. 2008[1915]. *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: Dover Publications, Inc.
- Endicott, K. 1996. Semang: East and Southeast Asia. In D. Levinson (Ed.), *Encyclopedia of World Cultures* (Vol. 5: 233-236). New York: Macmillan Reference USA.
- Evan, I. H. N. 2012 [1937]. *Negritos of Malaya*. London and New York: Routledge.
- Frazer, J. G. 1890. *The Golden Bough*. London: MacMillan.
- Gomes, A. G. 2007. *Modernity and Malaysia: Settling the Menraq forest nomads*. London and New York: Routledge.

- Hamilton, A. 2002. Tribal People on the Southern Thai Border: Internal Colonialism, Minorities, and the State. In G. Benjamin & C. Chou (Eds.), *Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives* (pp. 77-96). Singapore: ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Hamilton, J. A., & Placas, A. J. 2011. Anthropology Becoming ...? The 2010 Sociocultural Anthropology Year in Review. *113*(2), 246-261.
- Harrison, J. 1912. *Themis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hayden, B., Deal, M., Cannon, A., & Casey, J. 1986. Ecological determinants of women's status among hunter/gatherers. *Human Evolution*, 1, 449-473.
- Headland, T. N. 1996. *Philippine Negritos*. In D. Levinson (Ed.), East and Southeast Asia, 210-211. Vol. 5 of Encyclopedia of World Cultures. New York: Macmillan Reference USA.
- Higham, C. 2013. *Hunter-Gatherers in Southeast Asia: From Prehistory to the Present*. HUMAN BIOLOGY, 85(1-3), 21-43. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&b=edswsc&AN=000327554500002&site=eds-live&authtype=ip,uid>
- Howell, S. 2010. Cosmology. In A. Barnard & J. Spencer (Eds.), *Routledge encyclopedia of social and cultural anthropology* (pp. 196-199). London and New York: Routledge.
- Ibrahim, Z. 2000. Regional Development in Rural Malaysia and the 'Tribal Question'. *Modern Asian Studies*, 34(1), January 2000, pp. 99 – 137 doi:10.1017/S0026749X00003541
- Ingold, T. 1996. The optimal forager and economic man. In P. Descola & G. Pálsson (Eds.), *Nature and Society: Anthropological perspectives* (pp. 25-44). London and New York: Routledge.
- Ingold, T. 2007[1994]. *Companion Encyclopedia of Anthropology: Routledge Reference*. London and New York: Routledge.
- Krader, L. 1959. *The Ecology of Nomadic Pastoralism*. *International Social Science Journal*, 11(4), 499-510.

- Kricheff, D. A., & Lukas, H. 2015. Being Maniq: Practice and identity in the forests of Southern Thailand. *Hunter Gatherer Research*. doi:10.3828/hgr.2015.9
- Kutanan, W., Kampuansai, J., Changmai, P., Flegontov, P., Schröder, R., Macholdt, E., . . . Stoneking, M. 2018. Contrasting maternal and paternal genetic variation of hunter-gatherer groups in Thailand. *Scientific Reports*, 8(1), 1536. doi:10.1038/s41598-018-20020-0
- Lee, R. B., DeVore, I., Nash, J., & Tax, S. 1968. *Man the Hunter*. Chicago: Aldine Publishers.
- Lukas, H. 2001. Can "They" save "Us", the Foragers? *Indonesian and Thai Hunter-Gatherer Cultures under Threat from Outside*. Wien: Office of the National Education Commission (ONEC).
- Manickam, S. 2014. Bridging the Race Barrier: Between "Sakai" and "Malay" in the Census Categorisations of British Malaya. *Asian Studies Review*, 38(3), 367-384. doi:10.1080/10357823.2014.928666
- Manickam, S. K. 2015. *Taming the wild : aborigines and racial knowledge in colonial Malaya*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Manickam, S. K. 2016. Not Just Skin Deep: Idea of Racial Difference in Genetic Studies on Orang Asli from the 1950s. In K. Endicott (Ed.), *Malaysia's Original People: Past, Present & Future of the Orang Asli*. Singapore: NUS Press.
- Marlowe, F. W. 2005. Hunter-gatherers and human evolution. *Evol. Anthropol*, 14, 54-67. doi:10.1002/evan.20046
- Means, G. P. 1985. The Orang Asli: Aboriginal Policies in Malaysia. *Pacific Affairs*, 58(4), 637-652.
- Mohtar, I. A., Mohamad, M., Azzuri, P. N., Rahman, N. A., & Nor, S. A. M. 2021. *Development of a Web-based Jahai – Malay Language Repository*. Paper presented at the Fifth International Conference on Information Retrieval and Knowledge Management (CAMP), Kuala Lumpur, Malaysia.

- Müller, D. M. 2017. Taming the Wild: Aborigines and Racial Knowledge in Colonial Malaya. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 18(1), 93-95.
- Nagata, S. 2006. Subgroup 'names' of the Sakai (Thailand) and the Semang (Malaysia): a literature survey. *Anthropological Science*, 114(1), 45-57. doi:10.1537/ase.00082
- Nicholas, C. 2002. Organizing Orang Asli Identity. In G. Benjamin & C. Chou (Eds.), *Tribal Communities in the Malay World: Historical, Cultural and Social Perspectives* (pp. 119-136). Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Porath, N. 2010. They have not progressed enough: Development's negated identities among two indigenous peoples (orang asli) in Indonesia and Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*, 41(2), 41(2), 267-289. doi:10.1017/S0022463410000056
- Porter, C. C., & Marlowe, F. W. 2007. How marginal are forager habitats? *Journal Archaeology Science*, 34, 59-68. doi:10.1016/j.jas.2006.03.014
- Pratt, M. L. 1992. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London and New York: Routledge.
- Rahmann, R. 1955. Quarrels and Enmity between the Sun and the Moon. A Contribution to the Mythologies of the Philippines, India, and the Malay Peninsula. *Folklore Studies*, 14, 202-214. doi:10.2307/1177341
- Rapoport, A. 2002. Spatial Organization and the built environment. In T. Ingold (Ed.), *Companion encyclopaedia of Anthropology* (pp. 460-502). New York: Routledge.
- Sahlins, M. (2017). Alterity and Autochthony: Austronesian Cosmographies of the Marvellous. In E. GNECCHI-RUSCONE & A. PAINI (Eds.), *Tides of Innovation in Oceania: Value, materiality and place* (pp. 37-76). ANU Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1rfsrtb.8>
- Said, E. W. 1979. *Orientalism*. New York: Vintage Books.

- Schebesta, P. (1939). The Negritos of Malaya. *Man*, 39, 30-31.
- Schebesta, P., & Chambers, A. t. 1973. *Among The Forest Dwarfs Of Malaya*. London: Hutchinson & Co.
- Schebesta, P. P. 1928. Grammatical Sketch of the Jahai Dialect, Spoken by A Negrito Tribe of Ulu Perak and Ulu Kelantan, Malay Peninsula. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 4(4), 803-826. doi:10.1017/S0041977X00123729
- Schebesta, P. P., & Blagden, C. O. 1926. The Jungle Tribes of the Malay Peninsula. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 4(2), 269-278. doi:10.1017/S0041977X00089187
- Scholes, C., Siddle, K., Ducourneau, A., Crivellaro, F., Järve, M., Rootsi, S.,Migliano, A. B. 2011. Genetic diversity and evidence for population admixture in Batak Negritos from Palawan. *American Journal of Physical Anthropology*, 146(1), 62-72. doi:10.1002/ajpa.21544
- Shnirelman, V. A. 1994. Hunters and Gatherers in the Modern Context. *Current Anthropology*, 35(3), 298-301.
- Skeat, W. W., & Blagden, C. O. 1906. *Pagan Races of the Malay Peninsula*. London: Macmillan.
- Stearman, A. M. 2000. A Pound of Flesh: Social Change and Modernization as Factors in Hunting Sustainability Among Neotropical Indigenous Societies. In J. G. Robinson & E. L. Bennett (Eds.), *Hunting for Sustainability in Tropical Forests* (pp. 232-250). New York: Columbia University Press.
- Sutton, M. Q., & Anderson, E. N. 2010. *Introduction to Cultural Ecology* (Vol. 2). Lanham, New York, Toronto, Plymouth, UK: AltaMira Press.
- Suzman, J. 2000. *Things from the Bush: A Contemporary History of the Omaheke Bushmen*. Basel: Schlettwein Publishing.

- Turnbull, P. 2008. British Anthropological Thought in Colonial Practice: the appropriation of Indigenous Australian bodies, 1860-1880. In B. Douglas & C. Ballard (Eds.), *Foreign Bodies: Oceania and the Science of Race 1750-1940* (pp. 205-228). Canberra: ANU Press.
- Tylor, E. B. 1873. *Primitive Culture* (Vol. 1). New York: Dover Publications Inc.
- Viveiros de Castro, E. 1992. *From the Enemy's Point of View: Humanity and Divinity in an Amazonian Society*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- von Rueden, C., Alami, S., Kaplan, H., & Gurven, M. 2018. Sex differences in political leadership in an egalitarian society. *Evolution and human behavior*, 39(4), 402-411.
- Winterhalder, B. 1981. Foraging Strategies in the Boreal Forest: an Analysis of Cree Hunting and Gathering. In B. Winterhalder & E. A. Smith (Eds.), *Hunter- Gatherer Foraging Strategies: Ethnographic and Archeological Analyses*. Chicago: University of Chicago Press.
- Winterhalder, B. 2001. The Behavioural Ecology of Hunter-Gatherers. In C. Panter-Brick, R. H. Layton, & P. Rowley-Conwy (Eds.), *Hunter-Gatherers: An Interdisciplinary Perspective* (pp. 12-38). Cambridge: Cambridge University Press.
- Woodburn, J. 1988. African Hunter-Gatherer Social Organization: Is It Best Understood as a Product of Encapsulation? In T. Ingold, J. Woodburn, & D. Riches (Eds.), *Hunters and Gatherers 2: Property, Power and Ideology*. Oxford: Berg.
- Zen, I. S., Saleh, M. N., Afrizal, T., Yaumidin, U. K., Titisari, P. W., & Hendrayani, Y. 2021. Quovadis development: assessing the livelihood of indigenous people's communities in Malaysia and the potential for community-based conservation effort. *Environment, Development and Sustainability*, 23(4), 6502-6523. doi:10.1007/s10668-020-00813-y